

Уведено у нови извешај
1. јуна 1869 год.
Београд

31

ПРОТОКОЛИ
ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАВЕ

10. ЈУНИЈА 1869. ГОДИНЕ.

У КРАГУЈЕВЦУ.

33285

У БЕОГРАДУ,
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ 1870.

ПРОТОКОЛ
ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

10 ЈУНИЈА 1869. ГОД.

ПРОТОКОЛ ПРЕДХОДНОГА САСТАНКА.
ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

ДРЖАНЕ 10. ЈУНИЈА 1869. ГОД.

у Крагујевцу.

Бр. 1.

Данас 10. Јунија 1869. год. састадоше се изабрани посланици у дворани, одређеној за држање скупштинских седница, после подне у 5 сати, да сходно §-у 32. закона о народној скупштини од 17. Августа 1861. год. зб. XIV. 136. прегледају пуномоћија.

На позив г. министра правде, да посланици одреде једну комисију од 18 посланика, која ће под његовим председа-тељством прегледати пуномоћија, дошавши посланици изабраше Милију Бурића, посланика среза посаво-тамнавског округа шабачког, као најстаријег по годинама, па под његовим председањем одмах затим изабраше у комисију за прегледање пуномоћија ове посланике из своје средине:

Из окружја алексиначког: Марка Миловановића, протојереја окружног; из вароши Београда: Живка Ђорђевића; из окружја београдског: Радована Милошевића; из окружја ваљевског: Касијана Стојинића; из окружја јагодинског: Димитрија Банковића; из окружја књажевачког: Гавру Анчића; из окружја крагујевачког: Драгутина Ризнића; из окружја крајинског: Димитрија Миловановића; из окр. крушевачког: Гаврила Протића; из окружја пожаревачког: Богдана Вељковића; из окружја подринског: Ристу Панића; из окружја рудничког: Петра Протића, протојереја; из окр. смедеревског: Мијанла Стајковца; из окружја љупчијског:

Димитрија Димитријевића; из окружја ужичког: Луку Ми-
тровића; из окружја приречког: Милију Петровића; из окр.
чачанског: Николу Радовановића; из окружја шабачког:
Мила Дамњановића.

Бр. 2.

Овако састављена комисија (в. бр. 1.) приступи под
председатељством г. министра правде прегледању пуномо-
ћија. На овоме састанку комисија је прегледала пуномо-
ћија посланика округа: александарског, београдског, ваљев-
ског, јагодинског, књажевачког, крагујевачког, крајинског,
крушевачког и подринског, и нашла да су сва уредна.
На пуномоћију посланика вароши Неготине нађено је, да
је избор посланика одостоверно као председник изборнога
скупа Јован Мишић; а како је и он изабран истим скупом
за посланика те вароши, комисија размисли, да ли се овако
пуномоћије, где избор потврђује оно исто лице, које је
изабрано за посланика, може примити. Па узимајући у вид,
да се налазе овде и остали посланици, која су истим ску-
пом са њим заједно изабрани, а они непримечавају ништа
против тога избора закључи: да се и ово пуномоћије прими
као уредно.

Почем је вечерас доцкан прегледати пуномоћија по-
сланика осталих округа, то се овај састанак продужује за
сутра изјутра у 9 сати. —

Данас 11. Јунија 1869 год. у заказано време настави
се прегледање пуномоћија посланика округа: пожаревачког,
рудничког, смедеревског, ћупрског, ужичког, приречког,
чачанског и шабачког. И ових посланика пуномоћија ко-
мисија је нашла за уредна сва; само је приметила на пу-
номоћију посланика вар. Пожаревца, да је одостоверно Мита
Стевичић, као председник изборнога скупа, а и он је истим
скупом за посланика изабран, а тако исто и на пуномоћију
посланика среза моравског округа пожаревачког, да је одо-

остоверно Милан Милутиновић, а и он је изабран за посланика.
Па почем, што се овога тиче, беше и напред овакав исти
случај са пуномоћијем посланика вароши Неготине, које је
одостоверно изабрани посланик, Јован Мишић, то комисија
и овде за ова два пуномоћија из ових истих разлога за-
кључује, да се приме као уредна.

Бр. 3.

Приликом прегледања пуномоћија и прозивања посла-
ника, комисија је приметила да су за посланике у неким
местима јавни правозаступници изабрани и то: у округу
смедеревском за вар. Смедерево, Мијанло Стајковић; у окр.
јагодинском, за вар. Јагодину, Стеван Маленовић и у окр.
ћупрском за варош Ћуприју, Мијушко Тодоровић. С тога,
што јавни правозаступници стоје под дисциплином г. ми-
нистра правде, а осим тога последња двојица на име Стеван
Маленовић и Мијушко Тодоровић, као бивши чиновници
задржали су право улагања процента у фонд удовички,
комисија узе у претрес питање, како се они сматрају и да
ли могу бити за виродне посланике изабрани; па имајући у
виду то, да они као што је речено, стоје под дисциплином,
коју над њима врши министар правде, и да могу у извесним
случајима доћи и под дисциплинарни суд, као год и чи-
вовници државни; а нарочито што ова двојица као и чи-
вовници улажу процент у фонд удовички, комисија вишином
гласова налази, да они, јавни правозаступници, долазе у
ред чиновника, и према овоме закључује: да они по другом
одељку §. 20. закона о народној скупштини не могу бити
народни посланици. Мањива пак комисара на броју пет,
имено: Гавра Анчић, Богдан Вељковић, Димитрије Бан-
ковић, Милија Петровић и Риста Панић нису тог мњења,
да се правозаступници сматрају за такове, који долазе у
ред чиновника.

Даље за Мијанла Стајковца посланика за варош Смедерево, приметила је комисија и то, да он нема још 30 година те да може бити изабран за посланика. Па како он на јутрошњи састанак није био дошао него његово место у комисији заступно изабрани посланик г. Милутин Банић, протојереј, то је позван Стајковац да дође на састанак. И кад је дошао, повскала је од њега комисија крштено писмо, почем је један од скупштинара рекао да таково Стајковац има; но овај је одговорио председнику комисије, да има крштено писмо, али да га не да комисији, одричући комисији право, да се уверава да ли он има заиста довољан број година по закону за скупштинара. Саслушавши све то комисија, и знајући да Стајковцу по његовом сопственом казивању навршује се 30 год. тек с концем ове године; да он неће да покаже крштено писмо и увери комисију, да ли му заиста има пуних 30 година, а по трећем ставу §. 20. о народној скупштини народни посланик мора имати најмање 30 година, закључује: да Стајковац једно због овога, а друго и због тога, што он по нахођењу већине комисара, као јавни правозаступник долази у ред чиновника, не може бити народни посланик.

Исто тако примећено је и за посланика среза јасеничког округа смедеревског Ђорђа Деметровића из Голобока, да му нема пуних 30 година; него ће му бити тек 29. Октобра ове године. А како закон изискује, да посланик мора имати потпуно 30 година, и како он нема доказа да увери комисију да му је потпуно 30 година, јер то, што је он како рече и као што други неки то потврдише, био посланик на прошлогодишњој скупштини, не може бити доказ, да му одиста има довољан број година по закону за посланика, јер сам његов отац казао је да ће му тек 29. Октобра ове године бити 30 година: то је комисија закључила, да ни он не може бити народни посланик по §. 20. трећем одељку реченог закона.

Бр. 4.

Овом приликом комисија примећува, да су изабрани за посланике за срез рачански окр. ужицког г. Константин Архимандрит, а за срез ресавски окружија Ђупријског г. Кирил Игуман, као лица, која спадају у монашески чин.

Па како се зна да ова лица држави никакав данак не плаћају; а они, који данак не плаћају немају право према смислу §. 18. закона о народној скупштини бирати, а по §. 20. не могу ни изабрани бити за народне посланике: то комисија сматра за дужност и ову ствар доставити до знања скупштини.

Прочитано и подписано 11. Јунија 1869. године у Крагујевцу.

Под мојим председавањем

Ђ. Д. Ценић с. р.

МИНИСТАР ПРАВДЕ И ПРЕДСЕДНИК
МИНИСТАРСКОГ СОВЕТА.

Одређени комисари:

Марко Миловановић с. р.	Богдан Вељковић с. р.
Живко А. Ђорђевић с. р.	Риста Паић с. р.
Радовац Милошевић с. р.	Петар Протић с. р.
Касијан А. Стојинић с. р.	Димитрије Димитријевић с. р.
Димитрије Банковић с. р.	Лука Митровић с. р.
Гавра Аничић с. р.	Милица Петровић с. р.
Драгутин М. Ризнић с. р.	Никола Радовановић с. р.
Димитрије Миловановић с. р.	Миле Дамњановић.
Гаврило Протић с. р.	

Примедба: У време подписивања овога протокола није био на месту ни један од одређених комисара из окружија смедеревско.

ПРОТОКОЛИ

ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

I. РЕДОВНИ САСТАНАК.

12. Јуниа 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 5.

Пошто је одређена комисија за прегледање пуномоћја народни посланика свој поса довршила, и извешће народној скупштини по смислу §. 32. закона скупштинског поднела, освештена је водица у дворани скупштинској; а затим сви народни посланици положише заклетву пред г. министром унутрашњих дела као што прописује §. 33. закона о народној скупштини.

Бр. 6.

Како се ово сврши, приступи се избору председника, подпредседника и секретара скупштинне, па беху изабрани, и то: за председника г. Живко Карабиберовић, посланик вароши Београда, за подпредседника г. Тодор Туцаковић, посланик вароши Крагујевца, а за секретаре Коста Грудич посланик вароши Крагујевца, и г. Ј. Бошковић посланик вароши Лознице. Осим ових лица, која су већином гласова за званичнике скупштинске изабрана, било је гласова јоште и за ова лица, и то: на г. Јована Јовановића и г. Тодора Туцаковића, посланике вароши Крагујевца, за председника, на г. Живка Карабиберовића, г. Михаила Терзибашаћа и г. Антулу, посланике вароши Београда, и г. Јована Јовановића посланика вароши Крагујевца за подпредседника, на г. Јанка Јовановића посланика вароши Шапца и г. Јована Јовановића посланика вароши Крагујевца, за секретаре.

Бр. 7.

Овако образована скупштина одреди једну депутацију од народних посланика, да Његову Светлост Књаза и Г. Г.

Наместнике књажевског достојанства извести, да је скупштина образована.

Истога дана око 12 часова дође Његова Светлост Књаза са г. Намесницима, г. Митрополитом, г. г. Епископима и министрима у пратњи изаслате депутације у скупштини, где би предусретнута од г. председника и чланова државног савета, и од народних представника са бурним „живно“ дочекана, а затим поздрави народне посланике овом кратком беседом.

„Поздравља Вас Бог браћо!

Мило ми је што се опет налазим у средини народних повереника, и што Вам могу рећи: добро нам дошли! Да Бог благослови Ваш предузетак на срећу наше отачбине“.

За овим г. г. Намесници књажевског достојанства беседом својом прогласише скупштини за отворену. Ову беседу г. г. Намесника скупштина је на месту где се о великом и незаборављеном Књазу Михаилу говори, прекинула и са *Бог да му душу прости* достојну почест великом побојнику указала, а по овоме одпевано је *вечнаја памјат*. Беседа г. г. Намесника, коју је г. Намесник Јован Ристић прочитао, од стране скупштинне саслушана је са одушевљењем; и са овим се сврши свечани акт отварања велике народне скупштинне. По свршетку свега овог г. Намесници предадоше народној скупштини оригинал беседе, која гласи:

БРАВО!

Наврши се већ и година дана, од како паде као жртва мучвог убијства највећи родољуб, најчистији карактер српски, наш нигда незаборављени књаз Михајл. Пре неколико дана, на годишњем спомену заједно гроб његов сузама дубоке жалости, па ни на овом великом збору народном не можемо да приступимо делу своме, а да се најпре не поклонимо славном спомену Књаза Михајла. Дуго, јошт дуго неће Србији предузети никакво важније дело народно

a да се захвалним oseћањem не сети великог покојника. Дух његов остаје да живи с нама, и да светли као узор чистогa родољубља, а пепелу његовом нека је лака земља отачбине, којој је он довршио зграду унутрашње самосталности. Вечна му памет!

Браћо, наш састанаk у овако великом збору изазвале су жеље, које су посланици прошлогодишње велике скупштине народне, при растанку своме, влади књажевој на срце ставили. Жеље су те замашне, па зато, пошто смо их свестрано испитали, нашли смо, да је најумесније, да решење њихово изнесемо пред такав збор, у коме би се воља народна најодлучније и најчистије изражавала, а то је *велика народна скупштина*.

Жеље изражене прошле године обухватају државни склоп земље наше; тражећи измену самих основних закона, оне су изнеле на среду *питање о уставном преображају Србије*.

Браћо, приступајући самом делу, ми не можемо пропустити, а да вам, пре свега, не обратимо пажњу на закон, који прописује, да се за време намесништва књажевског достојанства не може предузимати никаква промена устава, али пошто су при свем том, гласом од пет стотина народних повереника, изражене жеље, које смерају на промену устава, ми, књажевски намесници, желећи вазда радити у договору с народом, нашли смо да је дужност наша, да опет испунимо велику народну скупштину, те да она, као надлежна, не губећи из вида ни овај пропис закона, пуноважно реши и оно, што је лане само у виду жеља изјављено, а на име да реши: *хоће ли се приступити преображају устава земаљског*.

При решавању овога важног питања скупштина неће изгубити из вида, да у нас постоје основни закони двојског рода. Још 1838. године добила је земља наша неки устав без народног суделовања. Силом околности овај је

устав ступио у живот, али нешто још са самог постанка свог он није био саобразан нашим народним потребама, а нешто се, у току времена, тако истрошило, да је, има томе већ више од 10 година, у најважнијим деловима својим пао, а државу нашу стали су уређивати посебни закони, који су се са уставом тако испрекрштали, да се управо незна где једно од њих престаје, а где друго почиње. Ово стање ствари доноси собом велике незгоде. По природи својој посебни се закони и лакше и чешће мењају, па тако и они закони, којима је устав од 1838. године замењиван, бивали су чешће мењани, не имајући она јемства, која обично уставе од променљивости ограђују. На овај начин дошло се до не мале небрзаности уставних појмова, јер се зидало на темељу, који се тако лако реметио.

Само ако начисто изведемо уставан положај свој, можемо се сачувати од даљих подобних незгода. Скупштина ће дакле испитати, треба ли да имамо устав, који ћемо сами себи дати, треба ли да имамо своју чисту домаћу основу, на којој ћемо своју државну зграду подизати једноставно без несаобразних и неприродних наставака.

Друга је важна околност, која заслужује сву пажњу скупштине, та, што су се за тридесет последњих година, одкад је проглашен устав од 1838. године потребе земље наше знатно умножиле; за тридесет прошлих година потресли су нашу мајку Србију многи догађаји, који су за нас пуни науке. Скупштина ће размислити, да ли да се и уставна одећа наша превроти према телу, које је, међутим, не мало нарасло и развило се; да ли да се ползујемо искуством своје патње, па да и у државним установама потражимо лека противу унутрашњих потреса а основа за стално и поуздано напредовање.

Задатак је дакле овој скупштини јасан. По договору намесништва са државним саветом она је нарочито сазвана да реши: *„Је ли потреба да се земљи да нов устав, па*

ako jeste, da moze u pretrasc uzeti i resiti i sam ustao, koji ce vaziti pošto ga namestnici kњажевског достојанства потврде“.

Бог милостив, који Србију у одсудним тренутцима никада није остављао, нека нас и у решавању овога важног задатка руководи, те да и с ове стране учинимо што треба, да се обезбеди садашњост и будућност народа српског, и да се утврди престој оне благословене дозе, преко које је провиђењу небеском угодно било, да нам у данима тешких искушења, вазда шиље утехе и избављења, да се утврди престој, на коме под видним благословом Божијим, успоред са срећом Србије, расте потомак оних заслужних Обреновића, са којима је Србија вазда вочачала путем славе и напретка. Живео!

Сад, Божијом помоћу, приступите делу; скупштина је отворена.

У Крагујевцу 12. Јунија 1869. године.

Наместници књажевског
достојанства,

М. Н. Блазнавац с. р.

Јов. Ристић с. р.

Јован Гавриловић с. р.

Затим се Његова Светлост Књаз и г. г. Наместници поздравиле са народним посланицима, који испратиле свога Господара и г. г. Наместнике са непрекидним узвицима „живео“.

Бр. 8.

После овога народна скупштина изабра један одбор из по два посланика из сваког округа и вароши Београда, који ће израдити и скупштини на одобрење поднети адресу, као одговор на беседу г. г. Наместника.

Бр. 9.

Пошто се прочита извешће комисије, која је одређена да прегледа пуномоћја народних посланика, народна скупштина закључи: да се пуномоћја посланика вароши Неготине и вароши Пожаревца, као и пуномоћје посланика среза моравског округа пожаревачког, према разлозима комисије уваже.

О важности избора посланика вароши Јагодине г. Стевана Маденовића, и посланика вароши Туприје г. Мијуша Тодоровића, поведе се реч, и пошто се појавиле разна мњења, заискаше од г. председника реч посланици вароши Пожаревца, г. Александер Николајевић и Богдан Лалковић, и посланик вароши Књажевца, г. Гавра Аничкић, који сваки понаособ доказиваху, да поменути посланици као правозаступници, и ако улажу у фонд чиновнички за своју децу, по закону не долазе у ред чиновника, и потоме да могу бити народни посланици, додајући, да би кад су у скупштини о томе разна мњења, најбоље било о овој ствари потражити од законодавне власти, да по својој надлежности протумачи закон о томе. Више посланика народни говориле против овог, и доказиваху, да правозаступници стоје под дисциплином министра правде и да долазе у ред чиновника. По овоме народна скупштина већином гласова а с обзиром да г. Маленовић и Тодоровић, као што и сами веле, улажу у фонд чиновнички, те су тако задржали чиновничко право, паће: да они долазе у ред чиновника, и по томе да се према другом ставу §. 20. закона скупштинског не могу за народне посланике признати.

Затим се поведе говор о важности избора посланика вароши Смедерева г. Михаила Стајковца, на што он заиска реч да важност свог избора докаже, и ово му се дозволи, но пошто он одма пређе да говори о уставу, а овамо тај предмет још није ни дошао пред скупштину нији је одговор на престојну беседу поднесен, појави се у скупштини узбујаност, према чему г. председник опомену г. Стајковца да се држи реда, на што т. Стајковац изјави, да престаје говорити, кад му се забрањује. Г. председник непримајући ту изјаву г. Стајковца, позва га, да скупштини каже и докаже да има право говорити о другоме предмету а не о ономе о чему се решава; но г. Стајковац

не хтеде се обраћати скупштини по признаде, да је приметба г. председника умесна, па сам прекиде даљи говор и предаде скупштини извод о крштењу своје, који гласи да је у 32-ој години старости. Но како се приметило да се презиме г. Стајковца са именом и презименом његовог оца, у крштеном писму не слаже, то је народна скупштина по предлогу г. Владимира Хаџића посланика вароши Чачка пре свега нашла за сходно: да се преко г. министра унутрашњих дела добави уверење: да ли је поднешени извод веран оригиналу као и да ли је старо презиме г. Стајковца било Недељковић; а док се ово уверење од г. министра не добије, да се право г. Стајковца на гласање у народној скупштини одложи.

За она два посланика монашеског чина, и то: из среза рачанског округа ужичког г. Константина, и из ресавског округа ђупријског г. Кирила, народна скупштина нађе: да због тога што никакав данак држави не плаћају, не могу се с погледом на §§. 18 и 20. закона скупштинског за народне посланике признати.

Ђорђе Деметровић, посланик среза јасеничког, округа смедеревског, за ког је комисија приметила да нема 30 година, сам је се пред скупштином изјаснио, да ће да иде кући, јер, рече, и он сам тежи: да се закон поштује и радује се што га је народ као младолетна изабрао, те ће се рече, старати, да то уважање народа и за будуће одржи, а сада нека га скупштина за посланика не сматра.

Ову изјаву г. Деметровића народна скупштина уважи.

Најпосле закључи се, да се пише г. министру унутрашњих дела, да нареди избор место ових посланика: г. Мијушка Тодоровића за варош Ђуприју, г. Архимандрита Константина, за срез рачански округа ужичког, г. игумна Кирила за срез ресавски округа ђупријског, и Ђорђа Деметровића за срез јасенички округа смедеревског.

Прочитано и подписано на II. састанку велике народне скупштине, 16. Јуна 1869. год. у Крагујевцу.

СЕКРЕТАРИ.	Председник,
Коста Груднић с. р.	Ж. Карабиберовић с. р.
Јов. Бошковић с. р.	подпредседник,
	Т. П. Туцаковић с. р.

Одуномоћени подписници: За округ алексиначки: Марко Миловановић с. р. В. К. Стојшић с. р.; За варош Београд: Јово Крсмановић с. р. К. С. Антула с. р.; За округ београдски: Радован Милошевић с. р. Глигорије Герасимовић с. р.; За окр. ваљевски: Радоица Жујевић с. р. Касиан А. Стојшић с. р. За округ јагодински: Милосав Вукомановић с. р. Петар Дедобарчевић с. р.; За окр. књажевачки: Сима Ђ. Стефановић с. р. Миленко Станковић с. р. За окр. крагујевачки: Јован Јовановић прота с. р. Ранко Јовановић с. р.; За округ крајински: Јован Мишић с. р. Димитрије Миловановић с. р.; За окр. крушевачки: Гаврило Протић с. р. Никола В. Павловић намесник с. р.; За округ пожаревачки: Александер Николајевић с. р. Сима Несторовић с. р. Пав. Радивојевић свештеник с. р.; За округ иодрински: прота лознички, Игњат Васић с. р. Спасоје Аптонић с. р.; За округ руднички: Петар Протић прота с. р. Павле М. Лучић с. р.; За округ смедеревски: Војин И. Радосављевић с. р. Јаков Кружевић с. р.; За окр. ђупријски: Милосав Ристић с. р. Ј. Х. Манојловић с. р.; За окр. ужички: Јеремија Р. Стојанић свештеник с. р. Лука Митровић с. р. За округ црногорски: Никола Цоловић с. р. Милија Петровић с. р.; За округ чачански: Владимир С. Хаџић с. р. Петар Вукадиновић с. р.; За округ шабачки: Јанко Јовановић с. р. Стеван М. Топузовић с. р.

II. РЕДОВНИ САСТАНАК

16. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 10.

Пошто гг. посланици народни дођоше у дворану скупштине, одма за њима дођоше гг. министри, а затим г. председник скупштине огласи да је седница отворена.

Пре свега се прочита протокол првог састанка од 12. Јунија тек. год. и по учињеној приметби посланика вароши Лознице г. Ристе Панића, додаде се да су и гг. саветници при отварању скупштине присуствовали, а затим се протокол првог састанка усвоји.

Г. председник скупштине изјави, да би требало јавно-сти предати радњу скупштинску, а то се не може пре учинити, док се протокол не потпише, јер треба да га по опредељењу §. 39. закона скупштинског потпишу сви посланици народни, према чему скупштина закључи: да се радња скупштинска предаје јавности, а протоколе да потписују она лица, која су за састав адресе одређена, а по свршетку скупштинске радње сви ће посланици протокол потписати.

Бр. 11.

Секретар г. Грудић прочита извештај одбора који је одређен за састав одговора на беседу гг. Намесника, а секретар г. Бошковић прочита одговор одбором израђени.

По прочитању тог одговора заори се „*Живо Књаз*.“

Г. председник запита: има ли ко шта говорити.

На то посланик вароши Београда г. Игњат Стаменковић ниште: да се на оном месту одговора, где је реч о слободи печатње, дода: „законом ограничена слобода печатње.“

Ивко Остојић, посланик среза подгорског округа ваљевског, захтева да му се објасни: шта је то судска независност, о којој је такође реч у одговору на беседу. И г. председник то објасни.

Милосав Грбић посланик среза ресавског округа Ђуријског хоће: да сваки посланик најпре о томе извести своје бираче па по том да скупштина реши ову ствар.

Живко Ђорђевић посланик вароши Београда примећана: у адреси каже се за чиновнике да ће одговарати за своја *незакон* дела, а он мисли да би боље било рећи: „за своја званична дела.“ Г. председник увери говорника, да тако и стоји у одговору на беседу.

Исти посланик примећује, да у одговору на беседу стоји: да се хоће слобода печатње, а не вели се у границама закона. Секретар г. Бошковић чита дотично место где се о томе говори.

Г. председник министарског савета, министар правде Ђорђе Ценић, да би дао потребна објаснења о предметима о којима се води говор узе реч на овако објасни: овде се води говор о независности судској. Ја који заступам ту струку, дужан сам и да објасним. Независност судска, слобода печатње, то су ствари, које треба потанко да се објасне. Ви кад излазите са почастним одређивањима, за цело се управљате по ономе што је до сада било, а влада је пошла путем, како ће народ сам себи законе да даје па ће народ о тим питањима и решавати. Ви треба сад само да одговорите на беседу; јер смо вас нарочито зато позвали, да кажете је ли потреба и време да се нашој земљи да нов устав, а кад приступите прегледању самог устава, онда ће бити говор о појединостима.

Посланик вароши Лознице г. Игњат Васић каже: да је изливно набрајати у одговору на беседу све појединости, кад ова скупштина у опште усвојава жеље прошлогодишње велике народне скупштине. Предлаже да се поред изјаве прошлогодишње народне скупштине, још и ово дода: да јој влада поднесе такав пројект устава, којим ће се народу признати потпуно суделовање у законодавству, као и да се неће ништа без народа а за народ решавајуће

предузимати, како би на тај начин наша отачбина postala потпуно правна држава.

Г. Милан Радивојевић, посланик среза моравског, округа пожаревачког, вели, питање је сад само о томе, да ли је време и потреба, да се устав мења, па је мњења да се у том смислу одговор на беседу састави.

На то узме рече г. министар војени па каже; „Ми идемо браћо!, да уредимо, да народ учествује у законодавству, а то ће рећи: да каже своју реч о сваком закону; па како ће се изнети пред вас пројект устава, да га ви решите, а све се ово тамо налази, то би боље било да се прими предлог проте лозничког, кад се и онако у оном ставу напред то све садржи, а боље би било, да се тај предлог прими и зато, што ће могуће бити, да о једној или другој ствари решите, пошто вам се она објасни, другчије него што се то даје изказати н. пр. овде се ниште слобода печатње, а ја мислим, да би слобода печатње била од штете по народ, кад се неби законом уредила.

Посланик вароши Крагујевца, г. Јован Јовановић, устаде с овим речма: „Браћо! овде је реч о одговору на беседу и о том: какав треба да буде одговор. Ја сам имао част бити у одбору за одговор на беседу. У одговору на беседу огледа се правац, којим ће се продужити радња скупштине. Зашто неби појединце казали оно што можемо у опште? Ми смо имали устав и пре, а и сад стојимо на земљишту велике топчидерске скупштине, па што неби опет рекли оно, што је ланске године речено? Г. министар војени рече о слободној печатњи свој разлог. А шта је то слободна печатња? Да ли је то какав баук? Доказано је у целом свесном свету, да је слободна печатња права потреба. Слободну печатњу неки неће, јер се боје зла; и ја се бојим зла. Човек може учинити зло на два начина, н. пр. физички, руком, па зар да повежу људма руке, зато, што би могли зло учинити. А може и говором

а и на писмено. Слобода печатње јест исповедање истине и одкривање мана што постоје у нашем друштву. Но разуме се да ако би ко, ползујући се слободом печатње, кога увредио, увређени има право бранити се а и суду тужити се, па ће увредитељ за то одговарати по закону.“ Из ових разлога говорник је за то, да се у одговору наброје по имену установе, које ујамчавају унапређење милостивог нам отечества.

Г. министар војени брани свој први говор и разјашњава да ни влада није противна ствари, само додаје, да је ствар могућна кад се законом уреди.

Г. председник пита: хоће ли се у опште да кажемо или као што је г. прота лознички предложио.

Посланик вароши Шапца, г. Јанко Јовановић, посланик вароши Лознице г. Риста Панић и више њих ништу: да се гласа.

Сима Несторовић, посланик среза пожаревачког истог округа, говори: од нас би било боље, да ми у опште ништемо слободне установе.

Г. Ценић председник министарског савета, примећаваша: да кад се у адреси ствари, о којима је реч, ближе означе, онда је питање само по себи решено, нити има разногласности између владе и скупштине, јер ће главне установе о којима се у одговору на беседу говори, бити у пројекту устава, који ће се народној скупштини на решење поднети.

Г. Игњат Стаменковић, посланик вароши Београда, вели: и ако не буде све, онда ћемо искати.

Г. министар унутрашњих дела Р. Милојковић, потврђујући, да су занста све, вели: да треба да им се верује јер кад се каже да су све, онда је зацело.

Г. Јеврем Шодуковић, посланик среза пожењског округа ужичког: Ја мислим да се не повива на оно што су пређашње скупштине изјавиле, већ да се најпре поброја у појединостима, а у закључку да се каже да је нужно да се устав промени.

Г. Дамитрије Димитријевић, посланик параћински, узвече, да би најбоље било усвојити предлог посланика вароши Лознице, г. Игњата Васића, јер је довољно да изречемо, да смо за промену устава; јер ми кад цитирамо појединости, значи: хоћу влада да мењамо устав, а напред јој кажемо хоћу овако и овако. Он држи да неби требало чинити тако, кад влада по жељи прошлогодишње скупштине излази с тим, а у другим земљама у оваким се приликама лије крв.

Г. Никола Мандић, посланик среза посаво-тамнавског округа шабачког, каже: да одговор на беседу оставе како је написан.

Г. Милија Ристић, посланик среза посаво-тамнавског округа шабачког: Ја велим да ће бити добро, ако оно што је топчидерска скупштина поставила, боље утврдимо, и што је још нужно додамо.

Г. Антоновије Нантић, посланик среза лепеничког округа крагујевачког: Ја мислим да је лане велика народна скупштина изјавила жељу, да се ова скупштина сазове. Влада је увидела да је нов устав нуждан, па је то и учинила.

Г. Милија Петровић, посланик среза бољевачког округа приоречког, каже: почем је свакој згради нуждан темељ, то је и уставу нуждан. Уставу је темељ оно што је у одговору на беседу изражено. Зато је он за одговор онакав, какав је написан.

Г. председник: браћо, во је за одговор онакав како је написан, нека седи, а који је против, нека устане, додавши, да је и он тог мишљења, да се слобода печатње законом уреди, а поротни суд по његовом мишљењу с погледом на наше прилике ваља да суди само за паљевине и допове а не и за политична зла дела.

По овоме скупштина закључи: да се усвоји одговор, по да се означи, да ће печатња бити законом уређена, а

порота судити само за паљевине и доповлуке. И тако одговор на беседу гласи:

Намесништву књажевског достојанства.

Поверењем испунио је народ српски глас, којим га Намесништво књажевског достојанства, следствено свом оглашеном начелу, све у договору с народом радити за народ, позва, да свечано изјави мисли, и изрекне свој суд о преображају основних закона земље наше, — преображају, који је од пресудног значаја по васцели народ, по његово достојанство, његову безбедност и благостање, по његово садашњост и будућност.

А почетак беседе, којом Намесништво књажевског достојанства онако достојно одаде поштовање великом и за Српство заслужном покојнику Ђвазу Михаилу, само је живље поврнуо у прсима народних посланика она осећања туге и жалости за тим великим покојником, као и гушање и проклетство сирам његових подлих убијца и њихових осталих савиновника, — осећања, која су вагда била а и вечно ће остати код сваког родољубивог Србина, који зна ценити велики губитак, што га претрпни Српство, мученичком смрћу свог највећег родољуба.

Савршена је истина, да су отачбину нашу Србију за последњих 30 година потресли многи догађаји, који су пуни науке за нас, и народ живо осећа потребу, да, у договору с владом својом и према промењеним потребама својим, постави нов темељ државној згради Србије, те да се тиме мила отачбина наша обезбеди од унутрашњих, до сад, на жалост тако честих потреса.

Не ћемо сада да набрајамо зла, што обезвојаваше земљу нашу од 1838. овамо, и која већим делом долажу отуда, што темељ, на коме су закони издавани, беше подигнут и народу без суделовања народног наметнут. Само кад на чисто изведемо уставни положај свој,

кад општим договором, а на домаћем основу будемо подизали државну зграду нашу, можемо у будуће сачувати земљу од подобних неприлика, и осигурати јој правилан, на путу мирних преображаја развитак.

Предузећу уставног преображаја у таквој цели, за земљу извесно корисној, држимо да не ће ни најмање сметати закони пропис, који вели, да се за време књажева малолетства не може мењати устав, а не може сметати са тога, што, као год што је тај закон пропис произишао из тежње за осигурањем престола, тако исто, ако не и више, осећа се потреба, да се престо садањег Књаза осигура, онаким уставним преображајима, који ће му, и за време пенулетства, а и доцније, кад владу у своје руке предузео буде, само олакшати унапређење свог отечества.

Тако ћемо олакшати корачање унапредак стазом, коју нам је осветлио нигда незаборављени књаз Михаило, стазом народног величија. Тако ћемо уједно показати достојно поштовање сирам оног великог покојника, који доврши унутрашњу самосталност нашу, и који је сав живио само за благо свог љубљеног народа, на то и у свима својим делима вазда пред очима имао.

Зато ми, закони представници народа, који нас својим поверењем посла на ову велику скупштину, овим свечано изјављујемо опште мишљење и вољу народа: да је време и потреба, да се даде земљи нашој нов устав, који ће, издан у договору народа с владом, бити прави законити израз опште воље.

Изјављујући овакву општу вољу народа, свето-духовска велика народна скупштина уједно дели жеље народа, које су изражене на прошлогодњој великој народној скупштини, и по томе она жељно очекује, да јој влада поднесе такав пројект устава, којим ће се признати народу решавајући глас у потпуном законодавству, а уједно законом ујамчити оне установе, које осигуравају: живот,

част, слободу и имаовину грађана, као: сазивање скупштине сваке године, независност судску, равноправност пред судовима за свакога, одговорност чиновника опште за своја званична незакона дела, министарску одговорност, општинску самоуправу, законом уређену слободу печатње, поротни суд за крађу и наљевину, и најпосле таково уређење власти судских, полицајских, финансијских и т. д. како би оне одговарале правој потреби народној.

Свето-духовска велика народна скупштина, слажући се и даље са изјављеним жељама прошло-годишње велике народне скупштине, тврдо је убеђена, да ће Намесништво књажевског достојанства, нашег Књаза, ту драгоцену главу васцелог Српства, васпитати у чисто српском духу тако, да ће му тиме расчистити стазу, којом ће водити напред народ српски, кад владу у своје руке предузео буде.

Исто тако, у сагласију са изјављеном жељом прошло-годишње велике народне скупштине, жељи, да Намесништво књажевског достојанства, у договору с народом, узакони, на случај, ако не би имао законих престолонаследника садањи Књаз, за престолонаследника из мушког потомства од кћери великог покојника и ослободиоца Србије Милоша Обреновића I, те тим начином осигура народну безбедност, угушивши једанпут за свагда себичњацима и издајницима народним тежње и предузећа противу отечества и народа српског.

Изјављујући на завршетку захвалност и поверење Намесништву књажевског достојанства, на његовим родољубивим и мудрим намерама у досадашњем раду, у управи милог нам отечества, свето-духовска велика народна скупштина моли милостивог Бога, да благослови и заштити млађаног потомка славних Обреновића, на понос и срећу Србије и васцелог Српства.

Живио наш Књаз Милан Обреновић IV.

16. Јуна 1869. године.

у Крагујевцу.

(М. П.)

СЕКРЕТАРИ:

Коста Грудић с. р.

Јован Бошковић с. р.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЛ. НАРОД. СКУПШТИНЕ:

Ж. Карабибировић с. р.

ПОДПРЕДСЕДНИК:

Т. Н. Туцаковић с. р.

(За овим долазе потписи свију народних посланика велике скупштине)

Бр. 12.

Г. Председник: Ја сам по скупштинској одлуци № 9. писао г. министру унутрашњих дела, да се на место оних чланова скупштине, којима пуномоћја нису уважена, друга лица изберу; но г. министар објасњава, да је могуће, да ће се у времену, док би се избор наредио, извршио и посланици у Крагујевац дошли, и седнице скупштинске закључити, а народ би поводом тих избора дангубио, па зато да би ваљало да скупштина размисли, да ли је вредно наређивати нове изборе. У след овог скупштине одлучи, да се небирају нови посланици, на место поменути четворице.

Бр. 13.

Г. Председник јавља, да многе жалбе и молбе долазе скупштини па рече: да се досада према закону нису примале такве ствари за скупштину, молећи ову да реши шта ће он чинити са таквим стварима. Скупштина на ово закључи: да се исте жалбе и молбе не узимају у претресање с погледом на §. 15. закона скупштинског и нарочито на задатак ове велике скупштине, већ да се исте надлежним г.г. министрима доставе, а тако и за будуће ако их буде поступа.

Бр. 14.

Г. министар унутрашњих дела писмом № 4337. одговарајући на писмо скупштине № 9., јавља, да је прибавио уверење, које потврђује, да је онај извод о крштењу г. М. Стајковца, посланика вароши Смедерева, веран и да је старо презиме г. Стајковца било „Недељковић.“

По овоме скупштина у свези свог закључака № 9. одлучи: да се пуномоћје г. Стајковца уважи, и по томе он за редовног народног посланика огласи и у седнице скупштинске позове, — што би и учињено преко умољеног једног посланика вароши Смедерева.

Прочитано и потписано на III. састанку велике народне скупштине, 17. Јуна 1869. год. у Крагујевцу.

Председник:

Ж. Карабиберовић с. р.

Секретари:

Коста Грудић с. р.

подпредседник:

Јован Бошковић с. р.

Т. Н. Туцаковић с. р.

Опуномоћени подписници:

За округ алексиначки: Марко Миловановић, прота, с. р. В. К. Стошић, с. р.; за варош Београд: Јово Бр-смановић с. р.; К. С. Антула с. р.; за округ београдски: Радован Милошевић с. р.; Г. Герасимовић, с. р.; за округ ваљевски: Радоица Жујовић, с. р.; Касијан А. Стојишић, с. р.; за округ јагодински: Петар Дедобарчевић с. р.; Милосав Вукомановић, с. р.; за округ књажевачки: Сима Ђ. Стефановић, с. р.; Миленко Станковић, с. р.; за округ крагујевачки: Ранко Јовановић, с. р.; за округ крајински: Јован Мишић, с. р.; Димитрије Миловановић, с. р.; за округ крушевачки: Гаврило Протић с. р.; Никола В. Павловић намесник, с. р.; за округ пожаревачки: А. С. Николајевић, с. р.; Сима Несторовић, с. р.; П. Радивојевић свештеник, с. р.; за округ подрински: Игњат Васић, прота, с. р.; Спасоје Антолић, с. р.; за округ руднички: Павле М. Лучић, с. р.; Петар Протић, с. р.; за округ смедеревски: Милутин Н. Банић, с. р.; Јаков Крупежевић, с. р.; за округ ђупријски: Милосав Ристић, с. р.; Д. Х. Манојловић, с. р.; за округ ужички: Јеремија Р. Стојанић, с. р.; Лука Митровић, с. р.; за округ приоречки: Никола Цоловић, с. р.; Милија Петровић, с. р.; за округ чачански: Владимир С. Хацић, с. р.; Петар Вукадиновић, с. р.; за округ шабачки: Јанко Јовановић, с. р.; Стев. М. Топузовић, с. р.

III. РЕДОВНИ САСТАНАК.

17. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 15.

Кад је протокол прошлога састанка од г. Бошковића секретара скупштине прочитан и кад г. председник скупштине рече, да је адреса, коју су сви посланици и подписали, готова, би од г. Драгутина Ризнића посланика среза јасеничког округа крагујевачког, примећено да треба поротни суд, који се у адреси спомиње, и политичним преступницама да суди, а од г. Гавре Анчића, посланика вароши Ђажевца, да треба поротноме суду подврћи и убијства, која се по селима догађају.

За овим многи од посланика захтеваху, да се адреса, у којој се поглавито реч о поротном суду повела, још једном прочита, те да се види, да ли су погрешке, које су на ранијем састанку исправљене, и овди примећене, многи опет да се адреса не чита; но господин председник скупштине замоли, да се дозволи прочитати адресу, да би се свакоме удовлетило, и тако скупштина једногласно одобри, те би адреса од г. Бошковића секретара прочитана, која је од целе скупштине, као цијели за коју је и исправљена потпуно одговарајућа без икакве приметбе примљена.

Бр. 16.

Г. председник за овим рече, да је нужно, почем је адреса на престојну беседу намесничества у свему по жељи скупштине готова, да се неколико посланика из целе скупштине одберу, који ће с њим адресу г. Намесницима однети и предати, на шта скупштина реши: да се по тронца из свакога округа изберу и адресу у дворца Његове Светлости г. г. Намесницима однесу, што би у 10 сати пре подне данас и учињено.

Бр. 17.

Кад се је одређена депутација из двора вратила, г. председник у скупштини рече: „Браћо!! г. г. Намесници

примише адресу с највећим задовољством и рекоше, да им је мило, што се народ одзива њиховој жељи, и хоће да ради у договору са владом; они рекоше, да нимало несумњају, да народ неће гледати, да се престо нашега светлога књаза утврди; г. г. намесници пристају драговољно, да народ учествује у законодавству, али да је пре свега нужно, да се определи основ, на коме ће се законодавно тело саставити, а основ као што су се са свију страна појавиле жеље, могао би бити тај: да се у законодавству које ће сада прећи у руке народу, пусти неки број стручни људи од стране књаза, како ће се у договору с њима закони издавати, и будући да би ти људи од нас вештији били, него нико могао наводити народ на зло. Они рекоше, да је досада само чиновништво издавало законе, т. ј. совет с књазом, а од сад ће законодавство састављати $\frac{3}{4}$ народа а $\frac{1}{4}$ ће попуњена бити стручним људма, које књаз избере, и у којима он имадне поверења, а ја држим браћо, да ћемо ово радо, примити“.

На ово се заори од скупштине „хоћемо, хоћемо“.

Г. председник настави свој говор даље овако: г. г. Намесници поздравили су вас и захвалили на поверењу, које смо им у адреси изјавили и рекоше: да ће их то ободравати, да и даље у том правцу раде, како би утврдили престо и осигурали срећу и напредак народа. Сад ће у скупштину доћи г. г. министри, да нам поднесу предлог о саставу законодавства. Зато гледајмо браћо, да се у говору реда придржавамо, јер недржећи се реда, рећи ће се да се подпуно неслажемо, а ако који што имадне да примети, то може, пошто се пријави слободно учинити.

Бр. 18.

После ових речи бих прочитан телеграфски и писмени поздрав неки Београђана, учитеља Николе Мусулића, народа округа ужичког, общине царинске у срезу азбучковачком округа подринскога, и общине н. ханске у округу

књажевачком, у којима се изражавају жеље, да ова скупштина утврди темељ владе Његове Светлости књаза Милана М. Обреновића IV. да тако Србија путем среће и напредка снажно корача, што би од скупштине са „хвала им“ и „живили“ примљено.

Бр. 19.

После овога дођоше у скупштину г. г. Министри и заузеше своја места, па г. председник министарског савета министар правде Ђ. Ценић узео реч: Браћо! Вашом адресом уклоњена је главна сметња, која је стајала на путу да се реформе у нашој земљи предузму. Сад можемо, у име Бога приступити к послу. Влада Његове Светлости одзива се жељи велике народне скупштине и хоће да народ одсада учествује у законодавству. Но како предходно има да се реше нека питања, то изволте из своје средине изабрати један одбор, па да се с њим сврши то што је потребно. Одборници нека дођу у 3 сата по подне.

На ово што г. министар рече, скупштина пристаде, и одреди да се један одбор из сваког округа по два посланика, и из сваке вароши по један, образује.

Бр. 20.

Овако одређени одбор, који је данас свој одређени му посао довршио, поднесе извешће скупштини на решење које извешће гласи:

Великој св. духовској народној скупштини.

Одређени, решењем скупштине од јутрос, одбор од подисаних посланика те да саслуша и испита предлог владе о саставу законодавне власти, скупно се данас у 3 сата по подне у дворани скупштинској куда су дошли и г. г. министри правде и унутрашњих дела.

Г. Г. Министри од стране владе предложили су одбору на решење ово:

О народној скупштини.

Чл. 1.

Законодавну власт врши књаз са народном скупштинском.

Чл. 2.

Народна скупштина састоји се из посланика, народом слободно изабраних, а они, које књаз одређује могу се узети из свију редова грађанства.

Чл. 3.

Сваки срез и свака окружна варош бира за себе посланика, и то на 3.000 пор. глава по једног посланика.

Но и онај срез и свака окружна варош, који имају мање од 3.000 пор. глава, бирају по једног посланика.

Ако кој срез или окружна варош има више 3.000 пор. глава и тај вишак износи више од 1.500 глава, онда ће се тамо још један посланик изабрати; и ако вишак не прелази 1.500 пор. глава то се неће рачунати.

Чл. 4.

Према скупном броју посланика, књаз одређује на сваки три посланика по једног од своје стране.

Одбор саслушавши свестране разлоге владине дате му од г. г. Министара присуствујући нашао је *једногласно* да је овакав састав законодавног тела једино одговарајући нашим околностима и по томе једино кадар да се њим постигне оно што сваки свестан и родољубив Србин жели, а то је да утврђењем поверења и љубави између владе и народа утврди престо, и тиме осигура безбедност и спокојство земље, и да ће овакав састав једино моћи оценити све потребе и околности земље и према томе мудре и правдне законе издавати, те тако осигурати свакога Србина у свима добрима његовим, које као човек жели да има и ужива.

И за то ми одборници *једногласно* предлажемо да се овај предлог усвоји.

В. К. Стошић, Дина Стефановић, Стојан Јанковић, К. С. Антула, Радован А. Петровић, Глигорије Герасимовић, Радован Милошевић, Ивко Остојић, Касијан А. Стојшић, Живко Јеремић, Недељко Поповић, Милан Миловановић, Јован Н. Косовљанин, Гавра Анчић, Павле Радековић, Стојан Станковић, Јован Јовановић прота, М. П. Блазнавац, Анта Пантић, Димитрије Миловановић, Лазар П. Владисављевић, Марко С. Банковић, Гаврило Протић, Сима Милошевић, Симеон Максимовић, А. С. Николајевић, Стојић Обрадовић, Сима Несторовић, Игњат Васић, прота лознички, Крста Протић, Риста Панић, Павле Грковић, Трифун Новаковић, Тодор Ракић, Мијајко Стајковац, Петар Брдарче, Милош Сретеновић, Димитрије Димитријевић, Милосав Ристић, Коста Димитријевић, Остоја Мојковић, Сретен Мићић, Деспот Вучићевић, Никола Цоловић, Милија Петровић, Јова Младеновић, поп Сретен Поповић, Милош Кнежевић, Димитрије Јеротијевић, Миле Дамњановић, Павле Самуровић, Илија Шуманац.

Пошто се горње извешће прочита, посланик вароши Лознице г. Јован Бошковић изјави, да се и он саглашава са извешћем одбора, али је мњења, да све посланике за велику народну скупштину бира сам народ. На ово президент министарског савета г. Ценић објасни, да ово исто и влада Његове Светлости жели.

По овоме скупштина једногласно усвоји мишљење одбора о саставу законодавног тела, а за бирање посланика за велику народну скупштину, да остане по предлогу посланика вароши Лознице г. Јована Бошковића.

Бр. 21.

Милош Милић, посланик среза подунавског округа смедеревског јавља, да због болести своје деце не може на скупштину доћи, што скупштина узе к знању.

Прочитано и подписано на VI. састанку велике народне скупштине 21. Јунија 1869. године у Крагујевцу.

СЕКРЕТАРИ,
Коста Грудић с. р.
Јов Бошковић с. р.

ПРЕДСЕДНИК,
Ж. Карабиберовић с. р.
ПОДПРЕДСЕДНИК,
Т. П. Туцаковић с. р.

Опуномоћени подписници:

За округ алексиначки: Марко Миловановић прота; с. р. В. Стошић, с. р.; за округ београдски: Г. Герасимовић свештеник, с. р. Р. Милошевић, с. р.; за варош Београд: К. С. Антула, с. р.; Јово Брсмановић, с. р.; за округ валевски: Радовца Жујовић, с. р. Касијан А. Стојшић, с. р.; за округ крајински: Јован Мишић, с. р. Димитрије Миловановић, с. р.; за округ књажевачки: Сима Ђ. Стефановић, с. р. Милево Станковић с. р.; за округ крагујевачки: Ранко Јовановић, с. р.; за округ крушевачки: Никола В. Павловић намесник, с. р. Гаврило Протић, с. р.; за округ пожаревачки: А. С. Николајевић, с. р. Сима Несторовић, с. р. П. Радивојевић, с. р.; за округ подрински: Игњат Васић прота лознички, с. р. Спасоје Антонић, с. р.; за окр. руднички: Павле М. Лучић, с. р. Петар Протић, с. р.; за окр. смедеревски: Милутић Банић прота, с. р. Јаков Крупежевић, с. р. за окр. ужички: Јеремија Р. Стојанић свешт., с. р. Лука Митровић, с. р.; за окр. црноречки: Никола Цоловић; с. р. Милија Петровић, с. р.; за округ чачански: Владимир С. Хаџић, с. р.; Петар Вувадиновић, с. р.; за окр. шабачки: Јанко Јовановић, с. р. Стев. М. Тоцузовић, с. р.; за округ јагодински: Петар Дедобарчевић; с. р. Милосав Вукомановић, с. р.; за округ њупријски: Милосав Ристић; с. р. Д. Х. Манојловић; с. р.

IV. РЕДОВНИ САСТАНАК

18. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 22.

Г. председник скупштине рече да је седница отворена и јави: да су г. г. министри донели пројект устава, па каза, да држи: да би најбоље било, да се по уобичајеном начину, одреди одбор, који да исти пројект прегледа.

Више народних посланика ишту: да се пројект устава у скупштини прочита.

Г. председник министарског савета, министар правде размаже, да пројект устава има до 180 чланова, мисли да ће добро бити ако се одбор одреди, па ће се тамо читати и претресати, а пошто га одбор прегледа, поднеће се скупштини те ће га прочитати, па шта се буде имало примећавати, може се тад учинити.

Марко Милојковић, посланик вароши Алексинца тражи да се пројект устава чита, како би се после могли са одборницима споразумевати.

Мића Ковачевић, посланик среза златиборског, округа ужичког, предлаже: да се чита, јер је тако и до сада било.

Коста Димитријевић, посланик среза ресавског округа ђупријског, хоће: да се не само чита него јоште и предлаже, да се пројект устава штампа, како би се бар свакоме срезу могао по један комад дати, да га проучи и размисли се.

Према овоме г. министар унутрашњих дела Рад. Милојковић, чита пројект устава од §. 1. до 40.

Г. Дина Ценковић, посланик среза ресавског, округа ђупријског, пристајући на прочитане §§. држи да би излишно било одређивати одбор, кад је све што је прочитано добро. Тражи, да се и даље пројект устава чита, па нек скупштина сама примедбе чини.

Г. Тодор Туцаковић, подпредседник скупштине вели: да је ово важна ствар, па с тога да је нуждан одбор, како би се зрелије о овој ствари не само размислило но и користније по народ и владоца решило.

Према свему овоме народна скупштина закључи: да се установи одбор из по три посланика из сваког округа и вароши Београда, који да прегледа владом поднешени устав па свој извештај скупштини поднесе.

Прочитано и подписано на IV. састанку велике народне скупштине 24. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

Председник:

Ж. Карабибировић с. р.

подпредседник:

Т. П. Туцаковић с. р.

СЕКРЕТАРИ

Коста Грудић с. р.

Јован Бошковић с. р.

Опуномоћени подписници:

За округ александрички: Марко Миловановић прота; с. р. В. Стовишић, с. р.; за округ београдски: Г. Герасимовић свештеник с. р.; Р. Милошевић с. р.; за варош Београд: К. С. Антула с. р.; Јово Бремановић с. р.; за окр. ваљевски: Радоица Жујовић с. р.; Касијан А. Стојишић; с. р.; за округ крајински: Јован Мишић; с. р. Димитрије Миловановић, с. р.; за округ књажевачки: Сима Ђ. Стефановић с. р.; Миленко Станковић с. р.; за округ крагујевачки: Ранко Јовановић с. р.; за округ крушевачки: Никола В. Павловић намесник с. р.; Гаврило Протић; с. р.; за округ пожаревачки: А. С. Николајевић с. р.; Сима Несторовић; с. р. П. Радивојевић свештеник с. р.; за округ подрински: Игњат Васић прота с. р.; Спасоје Антић; с. р.; за округ руднички: Павле М. Лучић с. р.; Петар Протић с. р.; за округ смедеревски: Милутин Н. Банић прота смедеревски с. р.; Јаков Крупежић с. р.; за округ ужички: Јеремија Р. Стојанић свештеник; с. р. Лука Митровић с. р.; за округ црногорски: Никола Цодо-

вић; с. р. Милија Петровић; с. р. за округ чачански: Владимир С. Хаџић; с. р. Петар Вукадиновић; с. р. за округ шабачки: Јанко Јовановић; с. р. Стев. М. Тоузовић с. р. за округ јагодински: Петар Дедобарчевић; с. р. Милосав Вукомановић; с. р. за округ љупријски: Милосав Ристић; с. р. Д. Х. Манојловић; с. р.

V. РЕДОВНИ САСТАНАК

19. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 23.

Пошто се седница отвори, дођоше и г.г. министри, а затим се продужи читање пројекта устава од §. 40 до §. 94.

Бр. 24.

Живко Јовановић, посланик среза јасеничког, округа смедеревског, представивши своју потребу, моли за 10-то дневно одсуство, што му се одобри. За овим се опрости са скупштином, желећи да јој рад буде на срећу народа и утврђење престола Његове Светлости књаза Милана.

VI. РЕДОВНИ САСТАНАК.

21. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 25.

Пошто посланици народни у дворану скупштине дођоше, г. председник огласи седницу за отворену; а за овим се прочита и подписа протокол од III. састанка.

Бр. 26.

Никола Радовановић посланик вароши Чачка, јави да се посланик среза тријавског округа чачанског, Мића Белопавлић, поболое и да поводом тим мора ићи кући, што се узе к' знању.

Бр. 27.

Живко Јеремић посланик среза колубарског округа ваљевског, јавља: да је из среза колубарског округа ваљевског, дошла депутација и донела благодарителну адресу народној скупштини, која жели лично је скупштини предати. Г. председник одобри, а за тим депутација дође у салу дворане скупштине, где би прочитана од г. Бошковића секретара скупштине, писмена захвалница, на шта се скупштина одазва са „живили,“ а по овом децутирци и сами у неколико речи заблагодарише скупштини, и опростивши се са скупштином, одоше из сале.

Бр. 28.

Г. министар просвете и црквених дела одлуче читати пројект устава од §. 94. до краја.

Бр. 29.

Посланик вароши Крагујевца г. Јован Јовановић, јавља: да је болестан, па због тога да не може у седнице скупштине долазити, што скупштина узе к' знању. А г. председник позва посланике округа крагујевачког, да одреде друго лице, које ће место г. Јовановића, у одбору који прегледа пројект устава, заступати, те би изабран г. М. Вудовић, посланик вароши Крагујевца.

Прочитано и подисано на VII. састанку велике народне скупштине 24. Јунија 1869. године у Крагујевцу.

ПРЕДСЕДНИК:

Ж. Карабиберовић с. р.
ПОДПРЕДСЕДНИК:

Т. П. Туцаковић с. р.

СЕКРЕТАРИ:

Боста Грудић с. р.

Јован Бошковић с. р.

Опуномоћени подписници:

За округ алексиначки: Марко Миловановић прота с. р., В. Стошић; за округ београдски: Г. Герасимовић свештеник, с. р.; Р. Милошевић, с. р.; за варош Београд: К. С. Антула с. р., Јово Крмановић с. р.; за округ ваљевски: Радоица Жужовић с. р., Касијан А. Стојишић с. р.; за округ крајински: Јован Мишић с. р., Димитрије Миловановић с. р.; за округ књажевачки: Сима Ђ. Стефановић с. р., Миленко Станковић с. р.; за округ крагујевачки: Ранко Јовановић с. р.; за округ крушевачки: Никола Павловић намесник, с. р.; Гаврило Протић с. р.; за округ пожаревачки: А. С. Николајевић с. р., Сима Несторовић с. р., П. Радивојевић с. р.; за округ подрински: Игњат Васић прота, с. р., Спасоје Антонић, с. р.; за округ руднички: Павле М. Лучић с. р., Петар Протић с. р.; за округ смедеревски: Милутин Н. Банић прота смедеревски с. р., Јаков Крупезић с. р.; за округ ужички: Јеремија Р. Стојанић свештеник с. р., Лука Митровић с. р.; за округ црноречки: Никола Цоловић с. р. Милија Петровић с. р.; за округ чачански: Владимир С. Хаџић; Петар Вукадиновић с. р., за округ шабачки: Јанко Јовановић с. р., Стев. М. Тогузовић с. р.; за округ жагњински: Петар Дедобарчевић с. р., Милосав Вукомановић с. р.; за округ љупчијски: Милосав Ристић с. р., Д. Х. Мапојловић с. р.

VII. РЕДОВНИ САСТАНАК.

24. Јуниа 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 30.

На реч г. председника да је седница отворена, прочита се и усвоји протокол скупштинске радње у седници

IV, V. и VI., а по овоме дођоше у дворану и гг. министри, па заузеше своја места.

Бр. 31.

Председник јавља, да је одбор, који је усљед одлуке скупштинске Бр. 22. одређен да прегледа владом поднешени пројект устава, свршио свој посао, и извешће своје о томе поднео, а затим секретар г. Бошковић прочита скупштини исто извешће. По свршетку читања председник унита, да л' да се приступи читању и решавању појединих §§-а устава.

Антоније Павтић, посланик среза лепеничког, округа крагујевачког, и више њих посланика траже, да се читају адресе, које су дошле из Србије.

Председник: Адреса има много, него ја држим да је боље да напред свршимо главни посао, па онда ћемо читати и адресе. Скупштина усвоји предлог г. председника.

Бр. 32.

Г. председник: Браћо! сад ћемо да приступимо читању пројекта устава, али како наши секретари треба да бележе што се буде примечавало, ја мислим да данас чита г. министар, што скупштина усвоји.

По овоме г. министар унутрашњих дела чита пројект устава, који гласи:

УСТАВ ЗА КЊАЖЕСТВО СРБИЈУ.

I.

О државној области, књазу, наслеђству престола, и намесништву књажевог достојанства.

Чл. 1.

Књажество је Србија наслеђна уставна монархија са народним представништвом.

Скупштина усвоји овај члан без примедбе.

Чл. 2.

Државна област Србије не сме се раздвајати.

Њене границе не могу се смањити ни разменити без приставка народне скупштине.

На овај члан учинио је одбор приметбу, да је за решење овако важне ствари нуждан приставак велике народне скупштине, а само у случајима овог рода од мање важности да може бити довољан приставак обичне народне скупштине.

Скупштина усвоји овај члан с приметбом одбора и тако:

Члан 2. гласи:

Државна област Србије не сме се раздвајати. Њене границе не могу се смањити, ни разменити без приставака велике народне скупштине, но у случајима овог рода од мање важности довољан је приставак и обичне скупштине.

Чл. 3.

Књаз је поглавар државе, и као такав, има сва права државне власти, а извршује их по одређењима устава.

Његова је личност неприкосновена и неодговорна.

Прима се.

Чл. 4.

Књаз врши законодавну власт са народном скупштином.

Усваја се.

Чл. 5.

Књаз потврђује и проглашује законе.

Никакав закон не може важити, докле га књаз не прогласи.

Пошто се овај члан прочита, узе реч г. Александар Николајевић, посланик вароши Пожаревца, на поче говорити:

Браћо!

Овај члан 5-ти устава, тако је јасан да ту како се мени чини не треба човеку тога правничног знања, те да види

да је он у суштини противан ономе, што смо у адреси тражили, а то је као што знате решавајући глас у законодавству; кнез истина ваља да обнародује законе, али је нужно да се зна може ли кнез да не обнародује какав закон, који ће од скупштине извићи. Нужно је да се зна, шта ће бити у случају ако кнез неће да закон потпише: — ја сам браћо мњења, да према овоме члану народ нема законодавну подпуну власт, но само има учешће саветовања и прегледања. Нема ништа боље од досадашњости, која је осуђена и од владе и од народа.

А чим г. Николајевић доврши свој говор, устаде г. Михаило Стајковац, посланик вароши Смедерева, са овим речма:

Браћо!

Чули сте владин предлог о уставу, а чули сте и мњење одбора о њему.

Време је да и ми један другог чујемо, еда би тако изашло нешто што је за земљу нашу најбоље, еда би нас и наш народ и Бог свемогући чуо и благословио.

Ја вас молим, да чујете како ја о томе пројекту устава мислим, како би ме поправили у ономе, што у мојим мислима погрешно и рђаво буде.

Адреса ваша браћо, најјаснији је доказ свести народа, еда се промени досадањи наш назови устав, устав добивен не вољом народа, но вољом туђина, а преко турскога наше, устав, у коме стоји, да наше издајнике саветнике не може судити нико за њихова хрђавства, док Турчин, то олично назадњаштво, одобрио неби; устав који је противан нашим крвљу освештаним правима: да нам се у унутрашњу управу нико мешати не сме.

А речма скупштине ове, изказанима у адреси, речима: „да јој влада поднесе такав пројект устава, којим ће се признати народу решавајући глас у подпуном законодавству, а уједно ујамчити оне установе, које осигуравају живот, част, слободу и имаовину грађана, као: сазивање

скупштинне сваке године, независност судску, равноправност пред судовима, одговорност министарску, општинску самоуправу, законом уређену слободну штампу, поротни суд* и т. д. изражена је по моме мњењу жеља, да устав ваља да ујемчи народу србском „природно право човека“, као нешто најглавније што ујемчити ваља.

Влада Његове Светлости нашег омиљеног кнеза Милана показала је истина својим досадањим радом, да је искрено одата народној ствари, али јој је пројект устава, према жељама народним, у адреси исказанима, сасвим погрешан, тако погрешан, да тима жељама народним ни мало негодовара.

Да то и докажем, нека ми је допуштено навести само три члана из тога пројекта, као нешто од чега зависи испуњење или неиспуњење свију осталих чланова тога устава.

Ти су чланови 5-ти, 130-ти и 131-ви.

Члан 5-ти вели: никакав закон не може важити, докле га кнез не прогласи.

Последња тачка чл. 130. вели: закључење велике народне скупштине важиће кад га кнез потврди.

Члан 131. вели: овај устав почиње важити од дана, кад га подишну намесници књажеског достојанства.

Ови чланови устава јасно казују, да народ и његово представништво — народна скупштина — нема никаквог другог учешћа у законодавству, до простог права предлога о овоме или ономе, које је право и досада имало. И као што је до сад зависило од владе оће ли се његов (скупштински) глас примити или не примити, тако ће и по наведеним члановима бити, пошто су они сасвим противни „решавајућем гласу народа“, гласу, какав се у адреси спомиње.

И тако овим уставом недобија народ ништа. Један пример то ће сасвим обелоданити.

Ујемчава се и. пр. слободна штампа: но докле док особити закон о тој штампи неваже, остаје при садањем стању.

До године се скупља та законодавна скупштина; она направи закон о тој слободној штампи; влади се тај закон недонадне и намесници га непотврде. Шта бива онда? Бива то, да слободне штампе немамо и ако је тобож уставом ујемчена. То се може тако продужавати дуго и дуго, а тако ће нам бити и са другим законима.

И не само што неће бити ништа боље од досадашњости, но ће бити још и горе; јер до сад је кнез са саветом колико толико мењао и дотеривао законе, а сад по овакоме уставу не ће ни он моћи, пошто се у чл. 56 каже, да никакав закон неће моћи да се изда, замени, или укине без пристанка народне скупштине. У случају дакле кад народ неодобри предлог владин, или ова неодобри предлог скупштине, остаје у нашој земљи један окорели status quo, једна ненемичност, која неможе од никакве среће бити, кад се „мора напред“. А то неодобравање владе народу и народа влади може породити сукоб између књаза и народа, а од таквог сукоба да нас Бог сачува, те тима сукобима ветреба остављати поље у самоме уставу.

Као што већ једном рекох, ја сам далеко од тога, да влади књажевој а особито господи намесницима, који су били у најтежим скорашњим околностима наше земље први међу првим борцима за одржање земље и поредка, приписујем какву ненапотиотичност, или неискреност; али онет морам рећи, да који год оће овакав устав, какав је предложен, тај тиме делом — ако и неотице — показује да никакав устав неће, но да оће да остане у земљи стари назови — устав, који неслужу на част земљи и народу, но који оставља да се у тој земљи могу установљавати свакојаки судови, да се таквим судовима могу наметати правила каква су нужна за оваку или онаку, напред смишљену осуду, да о независности судској ни спомена не буде; да се правда

одваљује с рамена, да се извесни власници сматрају као какве папе за безпогрешне и по томе не одговорне, да свака истинска мисао и слободна братска реч буде спречена, да свима не суде једнако но различито и нарочито судови, да се извесним издајцима, властницима дају народни талيري и тиме постављају у могућност, да нас Турцима продају, да истинској народној влади посао спречавају и најврсније нам владаре мучки убијају.

Браћо! нећу ништа ново казати, ако рекнем, да „извор власти не може бити нико други до сам народ“.

Народ је тај, који даје власт, народ је тај, који и узимље власт, кад се она злоупотреби од онога, који је врши, народ је тај, који „опредељује опште основе, по којима ће се доносити, примењивати и извршивати закони у земљи“.

Скупштина као преставник народа има да искаже општу вољу народа, да ту вољу стави у устав, кога важност неће зависити од ничијег другог подписа, ван од подписа народних посланика, подписа саме самцате скупштине, тога гласила народњег. Без тога права народ и његова скупштина, није оно што треба да је, није „власт над свима властима“.

Осим тога у томе се пројекту не говори ништа о престарелој сенавској уредби, која тако грдно спречава слободну радњу и о којој је био потргао колико се опомињем питање још неумрли кнез Мијанло. Напоследку у томе се уставу неизриче нужно начело: да закони не смеу имати повратне силе, а има још много мана, које се тако у брзо ни приметити не даду, но које међутим није вајда ни разлагати, ако она три члана остану.

Ја предлажем, браћо да скупштина сама склопи устав онакав, какав је у адреси својој споменула, који да важи, кад га посланици народни подпишу, а не да важност његову условљава подпис другог кога.

Предлажући то, ја, браћо, не тражим ништа друго, до оно што је ова скупштина у адреси својој исказала, тражећи од владе: „да јој поднесе такав пројект устава, којим ће се признати народу решавајући глас у подиуном законодавству“.

Г. Радован Милошевић посланик среза врачарског округа београдског, говорио о томе, како је могао г. Стајковац да чита и претреса устав, кад још у скупштини прочитан није.

Г. Антоније Пантић, посланик среза лепеничког каже, да је г. Стајковац био изабран за члана одбора, који је прегледао пројект устава, па је дао оставку, а није хтео да чини своје примедбе него сада нас од посла задржава.

Г. Јанко Јовановић устаде са овим речма: Браћо, г. Стајковац у самом почетку започео је отешчавати дело народа и то прво, нехотећи дати комисији крштено писмо, а друго иступивши из одбора, из чега се види, да је он ишао чисто на то, како да побрка родољубиву владу у њеном предузећу. Ја велим да ово није добра намера од стране г. Стајковца и да подлежи осуди.

Г. М. Стајковац одговарајући предговорнику вели, да он није од људи, који држе да су непогрешни, обраћа се предговорнику с речма: г. прото, то је жалостно, да ви, као свештеник нападите на човека, кога још не познајете. Ја сам могао и погрешити, али за цело не из непоштења као што ми ви пребацујете, и то би тако било, као кад би вам ко реко, да ви узимате за венчање по 15 дук. дес. а то у ствари не би било. Побите мој говор с разлосима а не са нападајима на моју личност.

Г. Владимир Хаџић, посланик вароши Чачка говори: ја сам за то да се продужи читање пројекта устава са свима приметбама, па по овоме да саслушамо гг. министре и о ономе, што г. Стајковац предлаже, па шта буде боље оно ћемо и усвојити.

Г. Председник позива скупштину да се јави ако јоште има ко да говори, па ће онда влада дати објасњење.

Пошто су сви, који су хтели, о овом предмету да говоре, учинили своје приметбе, г. Министар унутрашњих дела, узме реч у име владе овако: Браћо! Нестоје разлози г. Стајковца, који из наређења чл. 5. 131. и 132. оће да изведе, да народ никаква права недобија, и да је по овоме уставу горе стање, него што је до сад било, пошто народ недобија решавајући глас у законодавству, као што је у својој адреси тражио. Ту се г. Стајковац помеће у томе, шта је решавајући глас. Затим г. министар настави: начело уставне монархије са народним представништвом састоји се у деоби законодавне власти између владоца и народа и то је начело у садањем пројекту устава подпуно освештано наређењима чл. 4 и 5 и чл. 55 и 56, у којима се, и то у прва два, прописује, да књаз дели законодавну власт са народном скупштином и да никакав закон без његовог пристанка не може важити, као што се то исто изриче у последња два од именованих чланова, да народна скупштина дели законодавну власт са књазом, и да без њеног пристанка не може постати никакав закон.

Наређењима у овим наведеним члановима изриче се то, да је књаз и народ једно нераздвојено цело, које у предметима законодавства има само једну вољу. Наш пројект оснива се по овоме на договору и убеђавању, на поверењу и слоги, а не на надмоћности и сили буди које стране; ми држимо да је најсигурније стање за слободу и ред, кад у земљи нико, био он једно лице или један скуп, не може у себи помислити: од мене само зависи, како ће да буде. Да се овим неразширују народна права, то је погрешно колико се загледа у сада вредећи закон о народној скупштини, у коме, имено у §. 3. као што се види (овде је г. министар прочитао §. 3.) стоји: на обичним народним скупштинама итд. има се народ саслушати о предметима

избројаним у 5. точки. Дакле само саслушати и само у извесним предметима, а сво остало законодавство као и коначно једнострано решење и у овим случајима било је код књаза и једног савета. Може ли се сад рећи, да народ недобија ништа, кад добија *решавајући глас, и решавајући глас у свима предметима законодавства.*

Г. Вујо Васић посланик вароши гор. Милановца говори о томе, да ће народ бити сагласан са кнезом а и кнез са народом, па с тога се ни уколико неслаже са г. Стајковцем.

Драгутин Ризнић, посланик среза јасеничког округа Крагујевачког, вели, ми већемо да слушамо шта г. Стајковац говори.

Г. председник пита скупштину, оће ли да се гласа, па пошто се одговори, ко је противан 5. члану пројекта устава, нека устане, а који су за пројект, нека седе, на што скупштина једногласно изузимајући два гласа усвоји, да 5. чл. устава остане како у пројекту гласи.

Чл. 6.

Књаз поставља све државне чиновнике у његово име и под његовим врховним надзором врше своју власт сва земаљска надлежательства.

Прима се једногласно.

Чл. 7.

Књаз је врховни заповедник све земаљске силе.

Усваја се.

Чл. 8.

Књаз заступа земљу у свима страним одношајима и закључује уговоре са страним државама.

Но ако се за извршење ових уговора изискује какво плаћање из државне касе, или је нужна измена постојећих земаљских закона, или се у обште уговара нешто, чиме би се јавна и приватна права стешњавала, то је за ово нуждан пристанак народне скупштине.

Усваја се.

Чл. 9.

Књаз стално пребива у земљи, а кад би по потреби отишао на неко време из земље, он поставља себи једног или више местозаступника зато време и одређујем им власт у границама устава.

По како је одбор учинио приметбу, да би овоме члану требало додати: да књаз одлазак свој из земље и наименовање местозаступника треба да објави народу, то је народна скупштина усвојила 9. чл. са приметбом одбора, који овако гласи:

Чл. 9.

Књаз стално пребива у земљи, а кад би по потреби отишао на неко време из земље, он поставља себи једног или више место-заступника за то време и одређује им власт у границама устава.

Одлазак свој из земље и наименовање местозаступника књаз објављује народу прокламациом.

Чл. 10.

Књажеско достојанство по старим народним закључењима пре 1839. год. која су утврђена и закључењима св. Андрејске скупштине од године 1858. као и велике народне скупштине држане 20. Јуна 1868. год. и по гласу Султанских берата и хатишерифа од године 1830. и 1868. наслеђно је у племену сада владајућег књаза Милана М. Обреновића IV. у мушком потомству из законога брака по реду прворођења, и то најпре у правој линији, а кад у овој неби било наслеђника, онда наслеђство престола прелази на побочну линију по истом реду прворођења.

Но ако би садањи књаз Милан без мушкога потомства преминуо, онда прелази наслеђство престола србског на мушке потомке књаза Милоша од кћери његових тако, да народ српски од ових потомака бира себи за наслеђног књаза онога, кога нађе да је најдостојнији.

Изабрани за књаза потомак књаза Милоша прима владу под именом Обреновића.

А ако неби било мушких потомака од кћери књаза Милоша, онда народ србски бира себи за наслеђног књаза оног Србина, у коме има највише поверења.

Изабрани књаз одма објављује народу прокламациом свој избор и предузима владу са земљом.

Код овога члана одбор је нашао, да би требало додати, да се неможе нико од фамилије и потомства Карађорђевића за србског књаза изабрати, јер је на ту фамилију проклетство народа бачено; као и то, да у случају ако књаз неби по себи оставио наслеђника престола, али је књагиња у време његове смрти трудна била, онда ће се дочекати време њена порођаја а међутим да врши књажеску власт савет министарски.

Према овоме народна скупштина усвојила је 10. чл. са приметбом одбора и тако

Чл. 10. гласи:

Књажеско достојанство по старим народним закључењима пре 1839. године, која су утврђена и закључењима свето-андрејске скупштине од године 1858. као и велике народне скупштине, држане 20. Јуна 1868. године, и по гласу Султанских берата и хатишерифа од године 1830. и 1868. наслеђно је у племену сада владајућег књаза Милана М. Обреновића IV. у мушком потомству из законог брака по реду прворођења, и то најпре у правој линији, а кад у овој неби било наслеђника, онда наслеђство престола прелази на побочну линију по истом реду прворођења.

Но ако би садањи књаз Милан без мушкога потомства преминуо, онда прелази наслеђство престола србског на мушке потомке књаза Милоша од кћери његових тако, да народ србски од ових потомака бира себи за наслеђног књаза онога кога нађе да је најдостојнији.

Избрани за књаза потомак књаза Милоша прима владу под именом Обреновића.

Ако не би било мушких потомака од кћери књаза Милоша, онда народ србски бира себи за наследног књаза оног Србина, у коме има највише поверења, но никад не може изабрат бити за књаза србског нико од фамилије и потомства Карађорђевића, на које је бачено проклетство народа.

Избрани књаз одма објављује народу прокламациом свој избор и предузима владу са земљом.

Ако књаз не би по себи оставио наследника престола, али је књагиња у време његове смрти трудна била, онда ће се дочекати време њена порођаја, а међу тим вршиће књажеску власт савет министарски.

У овом случају министарски савет објавиће народу прокламациом стање књагињино.

Чл. 11.

Књаз србски мора бити православне источне вере.

Пунољетан је кад наврши осамнајест година.

При ступању на владу он полаже пред првом скупштинском заклетву, која гласи: Ја (име) примајући владу закључем се свемогућим Богом и свим што ми је најсветије и најмилије на овом свету, пред светим његовим крстом и евангелијем, да ћу земаљски устав неповређен одржати, да ћу по њему и законима владати и да ћу у свима мојим тежњама и делима само добро народа пред очима имати Изричући свечано ову моју заклетву пред Богом и народом, призивљем за сведока господа Бога, коме ћу одговор давати на страшном његовом суду и потврђујем истинитост ове заклетве целивањем светог јеванђеља и крста Господа Спаситеља Исуса Христа. Тако ми Господ Бог помогао. Амин.

Овај члан усвоји се.

Чл. 12.

Кад је Књаз малољетан, или кад без наследника престола премине, онда савет министарски прихвата привремено власт књажеску до састанка велике народне скупштине, коју он сазива одма и најдаље за месец дана, од кад је власт књажеску прихватио.

Савет министарски, докле власт књажеску врши, не може мењати ни министре ни чланове државног савета.

Прима се.

Чл. 13.

Ако је велика народна скупштина сазвана због тога, што је књаз преминуо без наследника престола, онда она бира Књаза сходно члану 10. устава, а ако је сазвана због малољетства Књажевог, онда бира за намеснике књажеског достојанства три лица. Чланови Намештства могу се изабрати само између министара, чланова државног савета и судија виших судова, или лица која су у тим звањима безпорочно сдужила.

Усваја се.

Чл. 14.

Наместници при предузимању власти полажу пред скупштинском заклетву, да ће Књазу верни бити, и по уставу и законима земаљским владати се; а по том објављују народу прокламациом, да су предузели да врше у име Књаза власт Књажеску.

Прима се.

Чл. 15.

Чланови министарског савета кад привремено прихватају власт Књажеску, недобијају другу плату, до плате свога сталног звања, а намештници добијају пети део Књажеве цивилсте на равне делове, а остало припада Књазу.

Усваја се.

Чл. 16.

Ако би који члан Намештства умр'о докле је у овој дужности, онда остали намештници у договору са државним

саветом одређују трећег члана намесништва најдаље за месец дана, од кад је то место упражњено остало, а међу тим прва двојица врше пуноважно власт књажевску.

Ако би који од намесника тако у болест пао, да по уверењу три лекара, које државни савет, на позив и у договору са два друга намесника одреди, неби могао дужност своју вршити, онда ће докле то стање траје два остала намесника послове државне пуноважно одирављати.

Могу пуноважно и два намесника послове државне одирављати, ако би један од њих тројице имао преку потребу да за неко време из земље одсуствује; по овај ће у том случају својим друговима оставити писмену изјаву да у напред на све оно пристаје што би они у кругу власти намесништва učinили.

У свакој од ових прилика обнародоваће се одма узроци, са којих ће само два намесника власт књажевску одирављати.

Усваја се.

Чл. 17.

Ако би намесништво, које наступи због књажевог малолетства, имало да траје дуже од пет година, онда скупштина бира намеснике на три године, а ако неби имало да траје дуже од пет година, онда ће изабрани намесници остати за сво то време. То се разуме и за случај, кад би намесништво истина више година трајало, али период изабраног намесништва пред пунољетство књаза неби дуже од пет година трајало.

Прима се.

Чл. 18.

Намесништво престаје чим књаз постане пунољетан, и тада он одма објављује народу прокламациом, да је као пунољетан предузео владу земаљску.

Усваја се.

Чл. 19.

Наследник престола србског мора бити православне источне вере.

На овај члан учини приметбу г. Игњат Стаменковић, посланик вароши Београда, да би требало додати да и књагиња мора бити православне источне вере.

Г. министар унутрашњих дела Радивоје Милојковић објашњава: у закону стоји а на име у чл. 20-ом:

Наследник престола као и сва мушка деца књажева немогу ступити у брак без дозволења књажева. Тог одредења код нас приватних нема. Владалац пак припада држави и свом народу, свака његова радња засеца у живот народни, с' тога је сигурно и произвело зебњу и побудило г. Стаменковића, да о књагини изнесе онај предлог. Али кад узмемо да имамо само две до три династије, које су православне вере, а оне друге све су католичке, протестантске итд. а окром тога можда би и интереси земље изискивали, да се књаз ожени принцезом, која исповеда другу веру, а да то може бити, имамо довољно доказа, то према овоме нисам мишлења, да би требало додати оно што је г. Стаменковић предложио.

Г. Јован Бошковић, посланик вароши Лознице брани предлог г. Стаменковића, вели, да у колико би могло бити корисно кад би се књаз оженио принцезом друге вере, у толико може да буде и штетно, додајући да има и других владаоца, који се жене принцезама друге вере, али такове при ступању у брак примају владајућу у земљи веру.

Г. Владимир Хаџић, посланик вароши Чачка, није зато да се књаз у томе ограничава, наводи да смо имали жива примера у кнегињи Јулији, која је била друге вере, а према српском народу била искрена као права домородкиња.

Г. Марко Милојковић, посланик вароши Алексинца, Вићентије Старчевић, посланик среза јадранског окружја

подринског и јошт више њих посланика изјављују жељу, да се то остави књазу на расположење.

Г. министар унутрашњих дела Радивоје Милојковић изјављује, да је ово ствар важна тако, да може бити и користна, али може бити и штетна, но ми ваља да испитамо, на којој је страни више користи а мање штете.

Председник пита, има ли јошт ко о томе да говори, но нико се за говор нејави.

По овоме народна скупштина закључи, да члан 19-ти који има свезе и са чланом 11. остане како је у пројекту.

Чл. 20.

Насљедник престола као и сва мушка деца књажева немогу ступити у брак без дозвољена владајућег књаза.

Прима се.

Чл. 21.

Бригу о васпитању малолетног књаза као и о његовом имању води ће три татора, које одреди намесништво по саслушању књагиње матере, а у договору са државним саветом.

Но чланови намесништва не могу бити татори.

II.

О правама и дужностима грађана у општо.

Чл. 22.

Под којим се условима добија српско грађанство и каква права оно даје, као и како се губи, опредељује се законом.

Чл. 23.

Сви су Срби пред законом равни.

На овај члан учинио је одбор приметбу, да би требало додати: за Јевреје важи постојећи закон.

Народна скупштина по саслушању г. г. министра нашла је за сходно, да се ова приметба одборника дода члану 132. а члан 23. да остане како је у пројекту.

Чл. 24.

Срби имају једнака права на сва државна звања, у колико испуне услове законом прописане и имају способности зато.

А страни поданици могу бити примљени само под уговором у известна звања, што се законом ближе опредељује.

Прима се.

Чл. 25.

Слобода лична и право сопствености ујемчавају се и не подлеже никаквом другом ограничењу, осим онеме, које законом прописује.

Усваја се.

Чл. 26.

Нико не може бити суђен док nebude саслушан или законим начином позван да се брани.

Прима се.

Чл. 27.

Нико не може бити затворен, осим у случајима и по прописима законом опредељенима.

Усваја се.

Чл. 28.

Обиталиште је Србина неповредно. Против воље домаћинове нико не сме у исто ући ни истраживања по њему чинити, осим у случајима законом опредељеним и начином како закон прописује.

Усваја се.

Чл. 29.

Одузимање имања у име казне (конфискације) не сме бити.

Но могу се одузети поједине ствари, које су казним делом произведене, или су као оруђе послужиле или на то намењене.

Прима се.

Чл. 30.

Нико не може бити принуђен да своје добро уступи на државне или друге јавне потребе, или да се у томе ограничи, осим где то закон допушта и са накнадом по закону.

Прима се.

Чл. 31.

Владајућа је вера у Србији источно православна. А слободна је и свака друга призната вера и стоји под заштитом закона у извршењу својих обреда, по нико не може позивајући се на прописе своје вере ослободити се својих грађанских дужности.

Забрањује се свака радња, која би могла бити убитачна за православну веру (прозелитизам).

Усваја се.

Чл. 32.

Сваки Србин има право да каже своју мисао: речма, писмено, средством печатње, или у виду ликова, саображавајући се у томе прописима закона.

О печатњи издаће се нарочити закон.

Код овог члана одбор је нашао, да би требало у другом ставу додати: о слободи печатње издаће се нарочити закон, по пошто му је од стране гг. министара објашњење дано и он је од те приметбе одступио и мњење своје скупштини о томе поднео.

Према овоме и народна скупштина усвоји да члан 32 остане по пројекту.

Чл. 33.

Сваки Србин има право да се жали на противзаконе поступке власти.

Ако виша власт нађе, да је жалба неоснована, дужна је да жалитеља у своме решењу извести о оснивима, са којих му жалбу неважава.

Усваја се.

Чл. 34.

Сваки има право, да се обрати жалбом надлежној власти, и то у своје име; а у име другог и као целина могу то чинити само надлежатељства и правна лица (корпорације); и то ова последња о предметима, за које су надлежна.

Прима се.

Чл. 35.

Сваки је Србин војник и дужан је да служи у војсци, стојећој или народној, изузимајући оне, које закон ослобађава.

Народна војска, као једна од најнужднијих земаљских установа, не може се укинути ни скучити.

Усваја се.

Чл. 36.

Војска се не сме договарати, она се скупља само на заповест старешине.

Прима се.

Чл. 37.

Војници подлеже војеним судовима само за кривична дела.

Чланови 27., 28. и 32. устава односе се и на војнике само у толико, уколико не би били противни војеним законима и дисциплинарним прописима.

Опредељења о војеној дисциплини издају се уредбом књажевском.

Прима се.

Чл. 38.

У случају преке опасности за јавну сигурност може влада на неко време обуставити: одредбе члана: 27. односно личне слободе; члана: 28. односно неповредности обиталишта; члана: 32. односно слободе говора и печатње; члана 111. односно надлежности суда.

Прима се.

Чл. 39.

Сваки Србин и свако правно лице дужно је да носи државне данке и друге терете, а ови се разрезају по једнаким основима за све.

Само књаз и престоно-наследник неплаћају никакав данак.

Г. Александер Николајевић, посланик вароши Пожаревца, пита; да ли се разуме да и г. митрополит и г. Епископи требају данак да плаћају:

Г. министар Р. Милојковић, одгори да се, разуме, да ће плаћати већ и по томе што плату из државне касе примају.

Скупштина усвоји да остане како у пројекту гласи.

Чл. 40.

Сваком је Србину слободно, да иступи из српског грађанства пошто испуни обвезе војене службе у стојећој војсци, као и друге дужности, које би имао како спрам државе тако и спрам приватних лица.

Усваја се.

III.

О народном представништву.

Чл. 41.

Народна је скупштина народно представништво.

Прима се.

Чл. 42.

Народна скупштина састоји се из посланика народом слободно изабраних и посланика, које књаз бира.

Скупштина је обична и велика.

Прима се.

Чл. 43.

Избори су народних посланика непосредни и посредни преко повереника.

Усваја се.

Чл. 44.

Сваки срез и свака окружна варош бира за себе посланика, и то на 3000 пореских глава по једнога.

Но и онај срез и окружна варош, која има мање од 3000 пор. глава, бира по једног посланика.

Варош Београд бира два посланика.

Ако који срез или окружна варош има више од 3000 порезких глава и тај вишак прелази 1500 порезких глава, онда ће се тамо изабрати још један посланик; а ако вишак не прелази 1500 пор. глава, то се неће рачунати.

Г. Павле Радивојевић, посланик среза моравског, окружја пожаревачког, предлаже да би требало, да се на 2000 или 2500 по један посланик бира, наводећи да ће народу бити криво, што се број народних посланика смањује.

Г. Радомир Милошевић, посланик из округа београдског рече: број скупштинара није смањен, по према томе што је до сада скупштина држана треће године, — а сад ће се држати сваке године, повећан је. Мијења је да остане по пројекту.

Скупштина усвоји, да члан 44. остане како гласи у пројекту.

Чл. 45.

Књаз бира на свака три посланика, по једног од своје стране из реда људи, који се одликују науком или искуством у народним пословима, но овај број не мора бити подпун.

Прима се.

Чл. 46.

Сваки Србин, који је пунолетан и плаћа грађански данак на имање, рад или приход, има право да бира посланика или повереника.

Прима се.

Чл. 47.

Који има право да бира, може бити изабран за повереника, али за посланика може бити изабран онај, коме има пуних 30 година и плаћа државног данка најмање 6 талира годишње на имање, рад или приход и има остала својства, која прописује изборни закон.

Ђорђе Ђоровић, посланик среза гужанског, крагујевачког округа: овде је казано, да само онај може бити народни посланик који плаћа 6 талира годишњег данка, а има људи који су оженили по 3—4 сина, па с тога не плаћају данак, зар да исти не могу за посланика бити изабрати.

Г. Радивоје Милојевић, министар унутрашњих дела објасњава: овде се никако не разуме да се искључују они домаћини, као што је предговорник напоменуо, већ изрично кажемо, да такви домаћини нису искључени, што ће се у изборни закон ставити, а за сад нека скупштина узме ово у знање.

Пошто објашњење г. министра расветљава смисао члана 47. то народна скупштина усвоји члан 47. да остане по пројекту.

Чл. 48.

Чиновници немогу бити за посланике народне изабрани а они које књаз одређује могу се узети из свију редова грађанства.

Но војници стајаће војске ма кога чина не могу ни бирати ни изабрани бити.

Г. Милосав Ристић, посланик вароши Ћуирје и још више њих посланика примећују, да се у овоме члану говори само о чиновницима, а не говори се ништа о адвокатима, а они желе, да се и они не могу за народне посланике бирати.

Г. председник скупштине пита, да ли се и пензионери сматрају као чиновници. На ово би одговор да се сматрају.

Према овоме закључи се, да члан 48. гласи овако:

Чл. 48.

Чиновници и они, који у ред чиновника спадају, као пензионери, они, који примају какво издржавање из државне касе, или који удажу у фонд удовички, а исто тако и правозаступници не могу бити за посланике народне изабрани, а они, које књаз бира, могу се узети из свију редова грађанства.

Но војници стајаће војске ма кога чина немогу ни бирати ни изабрани бити.

Чл. 49.

При избору народних посланика, или повереника само се лично и само на једном месту може дати глас.

Прима се.

Чл. 50.

Сви посланици морају живити у Србији, но не морају живити у срезу или вароши где су изабрани.

Усваја се.

Чл. 51.

Народни посланици нису представници само оних, који су их изабрали, већ целог народа; и по томе њима се не може дати никако обвезно настављење од изабрача, већ они по свом увиђењу и савести представљају и решавају народне потребе.

Усваја се.

Чл. 52.

Народни посланици избирају се на три године, а посланици, које књаз одређује, могу се мењати сваке године.

Овај члан одбор је нашао да би требало изменити, па да овако гласи: Народни посланици бирају се сваке године, но пошто су г.г. министри а и одбор сагласили се тако, да се овај члан из устава сасвим изостави, па о томе у изборном закону како се за најсходније пађе промишле.

Према чему народна скупштина уважила је мишљење одбора и владе тако, да се о овоме члану у уставу ништа неговори.

Прочитано и поднесано на X. састанку велике народне скупштине 28. Јунија 1869. год. у Крагујевцу.

	Председник,
СЕКРЕТАРИ,	Ж. Карабиберовић с. р.
Боса Грудић с. р.	Подпредседник,
Јов. Бошковић с. р.	Т. И. Туцаковић с. р.

(Сљедују потписи овуномоћених потписника.)

VIII. РЕДОВНИ САСТАНАК

25. Јуна 1869. године у Крагујевцу.

Бр. 33.

Пошто председник отвори седницу, дођоше г.г. мистри па заузеше своја места.

Г. министар просвете Димитрије Матић одиоче читати члан 53. који гласи:

Сви посланици кад ступају у дужност полажу ову заклетву: „Заклињем се јединим Богом, и свим што ми је по закону најсветије и на овоме свету најмилије, да ћу устав верно чувати, и да ћу при мојим предлозима и гласању опште добро књаза и народа, по мојој души и моме знању непрестано пред очима имати.

И како ово испунио, онако ми Бог помогао и онога и овог света.“

Ко је једанпут посланик био, и ову заклетву положио, на доцније опет дође за посланика у скупштину, неполаже заклетву, по само даје уверење с позивом на прву заклетву, да ће по њој радити.

Чим ово г. министар прочита:

Г. Драгутин Ризвић, посланик среза јасеничког окр. крагујевачког, захте да му се прочита члан 48. а г. Миле Дамњановић, посланик вароши Шабца, тражи, да се прочита члан 52.

Г. председник објасни, како би то непрестано повраћање на оно што је већ једанпут решено посао одуговлачило; народна скупштина закључи, да се г. министром прочитан члан узме у претрес.

Код прочитаног г. министром члана 53, који поводом тим, што је скупштина закључила да се члан 52. пројекта устава изостави, долази и сада добија број 52.

Одбор је нашао; да се у овом члану други став свим изостави.

Народна скупштина усвајајући приметбу одбора закључила је да члан 52. овако гласи:

Чл. 52.

Сви посланици, кад ступају у дужност, полажу ову заклетву: „Заклињем се јединим Богом и свим што ми је по закону најсветије и на овом свету најмилије, да ћу устав верно чувати и да ћу при мојим предлозима и гласању опште добро књаза и народа по мојој души и моме знању непрестано пред очима имати.

И како ово испунио, онако ми Бог помогао и оног и овог света.

Чл. 53.

Обичној народној скупштини, кад се год сазове, књаз поставља из њене средине председника, подпредседника и секретаре. А велика народна скупштина бира сама себи ове званичнике из своје средине.

Г. Министар унутрашњих дела Радивоје Милојковић говори: Ово је првобитни састав овог члана, ал и ми смо се споразумели, да оставимо скупштини, да она сама бира из своје средине подпредседника и секретаре, а председника да поставља књаз.

Г. Риста Панић, посланик вароши Лознице говори: народно је право да бира председатеља и остале званичнике ако то nebude, нема никакве сигурности, да ће народни глас до кнеза допрети моћи, а према томе разуме се да народне жеље и потребе неће моћи бити саслушане.

Г. Вујо Васић, посланик вароши г. Милановца вели, ми смо ово право дали пок. књазу, ако сад што одузмемо

нашем малолетном књазу, биће нам грех, ја велим да и њему поклонимо то поверење.

Г. Тодор Туцаковић, посланик вароши Крагујевца, устаде с овим речма: Браћо! Ја предлажем да скупштина сама себи поставља председника, подпредседника и секретаре, а то зато велим, што налазим, да скупштина може искреније са књазом радити. На чисто знајмо браћо, да књаз по предлогу министара поставља председника скупштине, дакле то је до сад било право министарско, а не као што се мисли књажево.

Г. Милаш Стојић, посланик среза пожешког окр. ужичког каже, на великој народној скупштини у Тоичи-дери казали смо, да ћемо чувати сва права књажевска, сад одузмемо нашем малолетном књазу једино од најсветији права, и ја мислим да остане да књаз бира.

Г. Милија Поповић, посланик среза козничког окр. крушевачког, говори, ми у име Бога доживесмо данас да управо рећи у неки нови век ступимо, које кроз толико векова имали нисмо, треба дакле внимателно да се на будућност нашу обазремо. Погледајмо један добар и напредан дом с јаком задругом, која напредује у договору с домаћином, који о својој задрузи бригу води; та задруга напредује и има среће у свим предузећима. На против они домови, где слоге нема и свака на своју страну вуче, тај дом распада се.

Па зато, браћо! узмимо предименовани мој предлог у строгом смислу, пак усвојимо онај, који ће по нас бољи бити, и тако моје је мишљење: да је добро да књаз поставља председника а друге званичнике да народ изира, почем је г. министар војени од стране владине изјавио да могу посланици друге званичнике поставити.

Г. Јован Бошковић, посланик вароши Лознице, устаде са овима речма:

Право на избор председника, подпредседника и осталих званичника, право је народа т. ј. народне скупштине. Ово

право имале су све народне скупштине до 1861. године и биле су народу од ползе. 1861. године народ је овог права лишен како и на који начин, најбоље знаду они, који су на тој скупштини били. С тога сам мишљења да скупштина бира сама себи званичнике, но пре него би почео говорити зашто, тако мислим, имам да кажем, да неки држе, да се тиме, што би народна скупштина себи бирала званичнике, показује према владоцу неко неповерење, а ја опет држим да владоц без поверења и љубави народа не би могао ни доћи на престо; зар ми непоказасмо довољно поверења према влади, кад пристасмо да сама бира и у скупштину шиље 30 посланика с правом гласа.

Браћо! Ја мислим да онај председник скупштине кога народ бира, обвезан је оправдати поверење и љубав народа. Он би могао бити подун представник народа и посредник између народа и књаза, само на овај начин књаз би могао у истини чути и сазнати жеље и потребе народа, што би олакшало и довело у споразумљење народ са књазом.

Председник пак кога би књаз постављао, био би обвезан г. министру, јер у самој ствари он га бира, па би на тај начин и био пре заступник министра нежељив народа.

Одајем хвалу садашњим министрима и имам пуно поверење у њих, ал се устав нешто сваки дан, него за неизвесно време.

Овакав председник могао би лако да загушава глас народа, у ком случају ни скупштина неби могла бити израз жеља и потреба народних, а овако стање могло би само да створи неспоразумљење између књаза и народа.

Браћо, ово су моје мисли, а ви решите како за добро нађете."

За овим узе реч г. Јанко Јовановић, посланик вароши Шапца. Браћо, овде се траже нека права, која немамо и која нисмо имали, но ја о томе нећу да говорим, ја ћу, браћо, да кажем ово: у нашем народу, а и у нама самим

живи та вера, да влада нашег књаза буде стална и снажна и да буде сталан стожер, око кога треба да се усредоточавамо. Ми смо дошли да утврдимо престо, а одузимајући књажево право у његовом малолетству ми га подривамо, те би тим ровинама подвукли се несрећни људи, који би упропастили владоца и народ. — Моје је мњење да се пројект прими.

Јован Бошковић, посланик вароши Лознице, одговарајући предговорнику рече: господ. прота шабачки каже, да ми тражећи да народ сам из своје средине бира председника и остале званичнике, тражимо неко право, које нисмо имали. Ја мислим да је св. Андрејска скупштина имала то право и да је баш она повратила на престо српски славну династију Обреповића, молим нек се донесе закон скупштински, који је издала св. Андрејска скупштина, а тако исто и закон малогоспођински од 1859. године, па ће се видети да ли је тако као што ја говорим или не.

Г. Асентије Ђорђевић, посланик среза грузанског окр. крагујевачког, говори, ја се подцрно слажем са говором нашег секретара г. Бошковића, и то зато, што се бојим да на столицу не дође какав Христић.

Г. Марко Милојковић, посланик вароши Алексинца, вели, а ја се опет бојим да недође Миша са повцима у скупштину.

Г. председник рече! Браћо! г. прота шабачки својим говором увредио је не само народну скупштину, него чрез њу и цео српски народ. Ја мислим браћо, да народ српски није никада подрипао престо владоца, него га је оснажавао, а г. Марко Милојковић, посланик вароши Алексинца, рече, да може Миша у скупштину доћи; заиста то је жалосно да се тако што може и замислити а камо ли рећи; изјави, да би желио, да му та господа кажу, која је та

скупштина, што је ишла да подрива престо династије Обреповића, или која је била тако подмитљива, да је част и срећу народа за новце продавала; позива говорнике да част народну невређају.

На ово се скупштина одазва г. председнику са одобравањем. Посланик среза ресавског окр. ђупријског, Милосав Грбић говори, народ брани сваког од великог до малог, и до сада није никога нападао, а Христић позатвара народне куће.

Посланик вароши крагујевца, г. Мијајло В. Мирковић каже: Ми смо се браћо заклели да ћемо по нашој савести говорити, говоримо дакле тако. Ја велим да је боље ако народ бира све скупштинске званичнике! јер ће само народом изабрани председник бити израз воље народне, те ће тако и жеље народне бити познате кнезу. Само тако ћемо ујамчити његова права, а оставимо ли министру да он бира председника, Бог и душа, моћи ће лако бити да кнез неће знати шта народ жели. Говорите браћо истину и кажите народне жеље, а који неће тако грех му на душу.

Г. Игњат Васић, посланик вароши Лознице, од своје стране вели да је најприродније да скупштина сама скупштинско тело образује, јер ће се бојати да ће глава бити велика, а врат и тело мање, па неће дољковати.

Г. Петар Костић, посланик среза црногорског окр. ужичког говори: Браћо, мислим да није ни један од нас овде дошао да скучи влаоцу нашем права, но да их утврди а права ћемо му утврдити тиме, ако по заклетви сви изразимо своје мисли и жеље народне, зато сам мњења да народ из своје средине бира своје званичнике, а тиме испунивши жељу народну утврди владоца на престолу.

Г. Радован Милошевић, посланик среза врачарског окр. београдског вели, ја ћу да говорим по мом убеђењу. Из свега нашег разговора око устава види се, да смо се свагда приближавали влади, и владоцу, а и влада нама,

Дајте и сада то да учинимо, ја дакле предлажем да народ бира четири кандидата, па да оставимо кнезу да од та четири наименује једног за председника скупштине.

По овоме чују се гласови, који су за то, да скупштина сама себи бира званичнике.

Г. председник говори: Молим вас браћо, влада књажева жели и у овоме, као што беше и у свима приликама да је у сагласију са народом, с тога молим да се за један четврт сахата радња одложи, како би се господа министри са г.г. намесницима о овоме могли споразумети.

Овај предлог скупштина уважи.

Г. председник јавља, да је дошла депутација из Горњег Милановца, која је донела скупштини адресу од народа округа рудничког, позва посланике да се представе скупштини, који, пошто у салу дворане скупштинске дођоше, предадоше председнику писмену адресу, коју секретар скупштине г. Бошковић прочита, а скупштина се на то одазва са „живили.“

Господа министри дођоше у салу скупштинску, а затим г. председник скупштине рече: браћо, питање о постављању скупштинских званичника претресано је овде јутрос, било је гласова да све званичнике скупштинске бира сама скупштина, а било је и да их бира књаз, па смо решење овог питања одложили и оставили, да се господа министри о томе са г.г. намесницима споразуму.

Господин министар унутрашњих дела. Радивоје Милојковић говори: браћо, влада књажева вазда тежи да се у свим питањима с народом споразуме. Ми се ни смо срећом у целом овом нашем раду раздвајали, па држим да то ни сада неће бити. Но како влада књажева, у овом питању има да предложи нов начин, који би обе стране задовољио, то је нужно да исти одбор, који је пројект устава прегледао и о овоме се споразуме са владом. А после подне моћи ће скупштина свој рад продужити.

Г. председник пита скупштину, шта мисли о овоме предлогу г. министра.

На што би закључено да одбор, који је прегледао пројект устава, остане и владом поднешену измену члана 53. прегледа и скупштини своје известије поднесе.

Истог дана продужена је седница, коју председник скупштине у 4 сахата после подне отвори, па по овоме дођоше и г.г. министри и заузеше своја места.

Г. председник: браћо, саслушајте извештај одборов, који г. секретар Бошковић прочита.

Великој народној скупштини.

По јутрошњем закључењу велике народне скупштине, да одбор одређен да прегледа поднешени владом устав омет се састане и о чл. 54. који гласи ко ће званичнике обичне скупштине наименовати, ступио је у договор с владом и по свестраном објаснењу, одбор је нашао: и влада примила, да сама скупштина бира из своје средине секретаре, а за председника и подпредседника избере омет из своје средине шест лица која ће књазу предложити а он од ови наименовати једног за председника, а једног за подпредседника.

Ово је одбор *једногласно* закључио и влада примила, јер налази да је овим начином избор ови званичника остао код народа, пошто народна скупштина својим избором кандидата изјављује да у свакоме од њи има поверења, и сматра га за достојна да јој буде председник или подпредседник.

Како је овим сретним закључењем решено ово најважније питање, а после њега има само јоште два у коме је и то у нечему било непотпуне сагласности, то је одбор да би могао казати великој скупштини, да су сва питања сагласно решена нашао за потребно и узео са владом, јоште један пут у претрес и та два питања и такође их једно

гласно и са владом сагласно решио а та су питања у чл. 83. о томе колико је посланика пужно да присуствују у скупштини да се рад почети може и колико је гласова, потребно за закључење; и у томе нашао да је потребно да буду у скупштини $\frac{3}{4}$ чланова и да решава половина и један више.

Друго је питање у члану 92. о броју државних саветника и ту је једногласно и са сагласијем владе закључено да саветника буде 15.

Овако расправивши са владом сва питања, о којима је било приметби, одбор предлаже великој народној скупштини да се ово усвоји.

25. Јуна 1869. године у Крагујевцу.

Одборници: Марко Миловановић прота, Марко К. Милојковић, Јован Мишић, Мајајло В. Мирковић, А. С. Николајевић, Милија С. Поповић свештеник, Василије М. Поповић, Димитрије Банковић, Милија Петровић, Петар Стевановић, Лазар Поповић, Гавра Поповић, Милија Атанасијевић, Цветко Раденковић, Петар Рајковић, Коста Николић, Јово Крسمановић, Анта Паићић, Владимир С. Хаџић, Петар Вукадиновић, Маринко Радовановић, Петар Дедобарчевић, Филип Ђосић, Милутин Н. Банић, Атанасије Бранковић, А. Гавриловић, Игњат Васић прота, Алекса Јоксимовић, Тома С. Лукић, Милош Сретеновић свештеник, Гавра Аничић, Никола Павловић, Маринко П. Блазнавац, Вујица Вукосављевић, Стеван Драјић свештеник, Радован А. Петровић, Стеван М. Тоцузовић, Сава Ф. Даничић, Радован Милошевић, А. Герасимовић свештеник, Илија Симић, Сима Несторовић, Милосав Ристић, Преда Димитријевић, М. П. Блазнавац, Касијан А. Стојшић, Стојан М. Бркић, Коста Димитријевић, Димитрије Димитријевић, Вујо Васић.

Г. Михаило Терзибашаћ, посланик вароши Београда говори: Браћо, да видимо рђава следства, која нас т. ј. народну скупштину, кад би сами персонал бирали, по-

стиће могла, ако нам неповољав персонал буде, и руководи нас на штету отечества нашег; ми имамо право да их избацимо, јер смо их ми и поставили, а кад нам министри на име књаза изабрани персонал пошљу и они на страну и противу интереса отечества нашег нас руководити почну, ми смо у стању с тога их званија збацити, но морамо молити књаза, да он то учини, па ако он неучини, зар онда да се с књазом завадимо и на књаза омрземо, што нам је рђава председника и други персонал дао, онда неће изаћи министар да каже, ја сам их наместио, јер на име књажево иде, и тако би народ на књаза, а не на министре омрзнуо; то ли је браћо она наша жеља да књаз буде неодговоран, а овамо излази да је књаз одговоран, а на против министар неодговоран, јер се за књаза као за бусију заклања.

Промислите браћо, је ли овако, па онда изволте своје решење довести, а ја мислим да је најбоље, да скупштина бира своје званичнике.

Г. Петар Нешпић, посланик вароши Смедерева, говори противу предлога одборског, држи да би се на случај, кад би се одборски предлог уважио, дало повода за незадовољство, јер би они које кнез неби између оних шест за званичнике поставио, могли се наћи увређени, те би тако могли и противу интереса народних радити. Слаже се са јутрошњим предлозима г. Бошковића и г. Михайла Мирковића.

Г. Милутин Банић, посланик вароши Смедерева, устаде са овим речма: браћо, више пути објашњаваше нам овди гг. Министри: шта је уставна монархија, рекоше, да је уставна монархија то, гди влада са народом и народ са владом, заједнички раде, на законима и установама земаљским, и гди ниједан закон и ниједна установа без узајмног сагласија и споразумљења у народ издати се неможе.

Ово дана виђесмо и осведочисмо се како нам влада наша у више прилика искрено пружи руку сагласија и спо-

разулења. Знамо и то браћо, да је владин предлог био, да књаз бира све званичнике за редовне скупштине; к чему велика народна скупштина неизјави свој пристанак; влада желећи са народом свагда живети као једна душа у у два тела, од свог предлога: на рече: Нека књаз бира само председника скупштинског а остале званичнике да бира скупштина. Кад велика народна скупштина на овај предлог по већини, неизјави свој пристанак, онда влада изађе пред скупштину са једним сасвим новим начином, који начин одбор једногласно усвоји, а тај је, да скупштина бира два секретара и да 6 лица из своје средине кандидира, из којих књаз има поставити за скупштину председника и подпредседника. Може ли браћо што искреније од стране владине бити, ја неумем казати.

Овди у самој ствари тако стоји, да скупштина све своје званичнике сама бира, а оставља се књазу само та почест, да каже: од ових шест лица нека буде тај председник, а овај или онај подпредседник. Кад оћемо браћо да нам је влада снажна и јака, и да је у свету чувена, назимо да владу нашу са претераним скраћивањем те овога те онога, неомаловажимо и понизимо пред Европом, не чинимо браћо оно, што и у другим државама непостоји или баш неможе да постоји.

Г. Иван Протић, посланик из обр. ваљевског захтева да се гласању приступи.

Г. Председник нареди, да се гласање по окрузима изврши, па би са 450 гласова против 47. закључено, да се предлог одборски уважи, и тако члан 53. гласи.

Чл. 53.

Народна скупштина има председника и подпредседника.

Велика народна скупштина бира из своје средине председника и подпредседника, а обична народна скупштина, кад се год сазове, бира такође из своје средине

шест лица и књазу их предлаже, а књаз поставља једног од њих за председника а једног за подпредседника.

Потребан број секретара бирају скупштине из своје средине.

Првој редовној скупштини поднеће се пројект изборног закона скупштинског.

Круг власти народне скупштине.

Чл. 54.

Законодавну власт врши народна скупштина са књазом. Она неможе узимати у свој круг рада друге предмете, осим оних, који су јој уставом определени, или оних, које би јој књаз нарочито предао.

Усваја се.

Чл. 55.

Никакав закон неможе бити без пристанка народне скупштине издат, укинут, измењен или протумачен.

А наредбе за извршење закона, као и наредбе проистичуће из надзорне и управне власти књазеве издаје извршна власт.

У обнародовању закона мора се казати, да је пристанак народне скупштине предходно, а у наредбама за извршење закона мора се именовати закон, на основу кога се наредба издаје.

Прима се.

Чл. 56.

Само у случају, кад је земаљска безбедност било с поља било изнутра у великој опасности, а скупштина није сакупљена, књаз може што је нужно, ма да би за то требало садејства скупштинског, сам на предлог министарског савета наредити, што ће силу закона имати, а кад се прва скупштина састане, њој ће се овако ванредно издан закон поднети на одобрење. Но без одобрења скупштине неможе се ни у ком случају дачак или општи прирез установљавати, ни постојећи преиначавати.

Прима се.

Чл. 57.

Закон и наредбе, које вѣзз обнародује сходно прописима предидућа два члана, имају обвезну силу за све грађане и власти земаљске. А сама скупштина може решавати, је ли при каквом закону, који је надлежно обнародован, и она од своје стране сходно уставу садејствовала.

Усваја се.

Чл. 58.

Предлог да се какав закон изда или постојећи измени, допуни или протумачи, може вѣзз скупштини, а тако исто и скупштина вѣззу учинити. Но формални пројекти произилазе само од вѣзза.

Прима се.

Чл. 59.

Скупштина је дужна пре свега да узме у саветовање оне предмете, које јој влада поднесе, а нарочито буџет, и ако се захтева, овај ће се у свако време одма предузети. А тако исто влада ће оне предмете, који јој се од скупштине као хитни означе, што пре у расуђење узети.

Усваја се.

Чл. 60.

Влада може какав скупштини поднешени пројект закона узети натраг за сво време, док исти nebude у скупштини коначно решен.

Прима се.

Чл. 61.

Ако скупштина прима какав пројект, али са допунама и изменама, а влада ове не усвоји, влада може исти пројект или сасвим натраг узети или га са противним разлозима а у првобитном стању, или са другим изменама од своје стране истој скупштини вратити.

У сваком случају влада може захтевати примање или одбачење својих предлога.

Усваја се.

Чл. 62.

Кад скупштина какав пројект закона сасвим одбац, влада га може без измене поднети следећој скупштини, а истој може га поднети само са изменама.

Прима се.

Чл. 63.

Решени буџет подноси скупштина вѣззу.

Ако би скупштина налазила да би требало неке предложене суме умалити или их сасвим изоставити, она ће своје мишлење разлозима подкрепити, и именовати предмете, од којих се као и начин како се уштеда може учинити без штете за државне послове.

Прима се.

Чл. 64.

Скупштина не може условљавати одобрење буџета предметима, који неби са истим у свези стајали.

Усваја се.

Чл. 65.

Влада ће свагда основе и предлоге, које би јој скупштина по члану 63. учинила, свестрано испитати и оценити, и уколико је год без штете за државне потребе могућно и уважити.

Но ако влада те предлоге неузможне примити, а скупштина их по датом јој о томе објаснењу опет неодобри захтеване суме, као и ако би скупштина пре него што је буџет решен, распуштена била, онда важи постојећи буџет и за идућу годину, изостављајући из њега оно, што је изреком на известну потребу опредељено, па је та потреба подмирена.

Да постојећи буџет може и за идућу годину важити, издаје вѣзз са против подисом свију министара наредбу, која се има позивом на овај члан устава обнародовати и међу законе ставити.

Прима се.

Чл. 66.

Без пристанка скупштине не може се држава задужити. Ако би због какве ванредне и преке потребе земаљске нужно било, да се држава задужи, а скупштина не би на скупу била, онда ће се она ванредно сазвати.

Но ако се земља налази у таквим околностима да није могућно ванредно сазвати скупштину, књаз може на предлог министарског савета, а по договору са државним саветом решити, да се учини зајам, који не сме превазићи суму од 200.000 дук.

Књаз може на исти начин решити, да се за подмирење какве ванредне и преке потребе државне учини из државне касе издатак, који нема законодавно одобреног кредита, но сума овакових издатака за једну годину не може укупно превазићи 30.000 дук.

Првој редовној скупштини саопшти ће се у оба напред изложена случаја, шта је учињено и разложити узроци, са којих је нужно било да се тако поступи.

Прима се.

Чл. 67.

Скупштина може да прима писмене жалбе о предметима, које је дотични министар већ решио, но она не може лично да прима жалитеље.

Усваја се.

Чл. 68.

На свако закључење, које скупштина поднесе Књазу, следоваће књажева одлука и то, у колико је могућно, још за трајања исте скупштине.

Прима се.

Чл. 69.

Министри имају приступа у седнице скупштине; они могу у претресању сваког предмета учествовати, биће саслушани кад би год захтевали, и имају право, да о ствари јоште једном говоре, пошто се претрес о њој сврши.

Књаз може да одреди и пошаље у скупштину и друга лица као поверенике, који ће у место министра или са њима заједно давати скупштини потребна објаснења, и ови повереници имају тада иста права као и министри.

Но ни министри ни повереници немогу давати гласа. Усваја се.

Чл. 70.

Скупштина може и сама да позове министре или одређене поверенике да јој даду потребне извештаје и објаснења, и ови ће то свагда дати, ако не би налазили, да би за државне интересе било штетно од јавног, пре времена саопштења.

Прима се.

Чл. 71.

Нико и никад не може посланика увести на одговор за глас, који је дао као члан скупштине, а за изразе или за оно што је при вршењу своје дужности написао, може одговарати само по следећим прописима:

Посланика, који би удаљавајући се од предмета саветања, ток послова задржавао, или би својим изразима побуђивао незадовољство скупштине, или би претресао личности и изражавао се непристојно и вређајући, председник ће на ред ономенути, на ако би говорник исто продужио, председник му може даљи говор забранити.

А ако би нападање било на личност књаза, књажевску фамилију, намеснике књажевског достојанства, скупштину или поједине чланове њене, или би говор садржавао увреду или клевету буди против кога, председник има право, да седницу за тај дан прекине и у следећујој седници предложи да се реши: да се дотични члан за неко време избључи из скупштине, а ако би такви изрази сачињавали по кривичном закону какво злочинство или преступ, дотични члан може и пред редовним судовима бити оптужен, ако скупштина предходно одобри.

На овај члан учинио је одбор своју приметбу, која пошто се прочита, скупштина закључи да се приметба одбора усвоји и потоме члан 71. гласи:

Чл. 71.

Нико и никад не може узети посланика на одговор за глас, који је он дао као члан скупштине.

Но ако би његови изрази садржавали нападање на личност књаза, књажевску фамилију, намеснике књажевског достојанства, скупштину или поједине чланове њене, онда председник има право да седницу за тај дан прекине и у следећој седници предложи, да скупштина реши, да се дотични члан за неко време искључи из скупштине.

А ако би изрази посланика сачињавали по кривичном закону какво злочинство, или преступ, дотични члан може и пред редовним судовима бити оптужен, ако скупштина предходно одобри.

Чл. 72.

Чланови скупштине пет дана пре него што је скупштина отворена, па за време скупштине и јоште пет пошто се седнице скупштинске закључе, не могу бити затворени нити предани суду, осим по прописима следећа два члана.

Бод овог члана одбор је нашао, да би требало изоставити они пет дана пошто се седнице скупштинске закључе.

Скупштина усвоји овај члан са приметбом одборском и тако члан 72. гласи:

Чл. 72.

Чланови скупштине, пет дана пре него се отвори скупштина, и за сво време трајања њеног, не могу бити затворени нити предати суду, осим по пропису следећа два члана.

Чл. 73.

Кад се у злочинству или преступу на самом делу ухвате, могу се ставити у притвор, но то се мора одма јавити

скупштини и никадав даљи испит над њима не може се чинити, док скупштина не реши, да има места стављану под суд.

Прима се.

Чл. 74.

Докле скупштина траје, њене чланове не може никаква власт ни позвати ни ставити у притвор, докле она не реши, да се може исељовање против њих одпочети осим случаја, кад се ухвате на самом делу злочинства или престапа.

Усваја се.

Сазивање народне скупштине.

Чл. 75.

Скупштина се сазива редовно сваке године, а кад би важни хитни послови захтевали, она се може и ванредно сазвати.

Прима се.

Чл. 76.

Књаз сазива, отвара и закључује скупштину, он одређује време у години, кад ће се, и место, где ће се она сазвати.

Он може отворити и закључити скупштину и преко нарочитог за то пуномоћника. А ако је скупштина сазвана у случајима члана 12. онда је отварају они, који су је сазвали.

Прима се.

Чл. 77.

Књаз може скупштину на неко време да одложи, само ће се при одлагању одредити време, на које се одлаже и то време може бити најдуже шест месеци.

Усваја се.

Чл. 78.

Књаз може скупштину и да распусти, па да нареди други избор посланика народних.

Други избор посланика мора бити наређен најдуже у течају четири месеца, а друга скупштина мора бити сазвана

најдуже у течају шест месеци, од дана, кад је предходећа распуштена.

Одбор је код овог члана приметио, да би требало у овом члану изрично казати да ли могу они посланици, који су били у скупштини, која је распуштена, на ново бити изабрани.

Но господа министри дадоше скупштини објасњење да могу бити на ново бирани.

По овоме скупштина усвоји члан 78. да остане како у пројекту гласи.

Чл. 79.

Без књижевог позива посланици немогу се скупити у седнице скупштинске, нити могу скупљени остати и радити, пошто су седнице биле закључене, одложене или скупштина распуштена.

Прима се.

Чл. 80.

Сваки владин предлог, и у опште сваки предмет мора се у скупштини, пре него што се узме у саветовање и решавање, испитати у једном или више одбора.

Прима се.

Чл. 81.

Овим одборима влада ће свагда дати, на њихово захтевање, потребна објасњења.

Но и одбори морају пре него што даду своје мишљење скупштини саслушати владиног повереника о приметбама, које би овај имао да учини, и које ће одборима у њиховим седницама разложити, а одбори ће о тим приметбама расудити и по нахођењу оценити их.

Прима се.

Чл. 82.

Седнице у скупштини могу се почети, кад присуствује најмање две трећине чланова.

А за пуноважно закључење изискује се, да су за предлог дали глас најмање половина присуствујућих чланова и један више.

Одбор је код овог члана нашао, да је нуждно да присуствују бар три четвртине чланова, те да седнице скупштинске одпочети могу.

Скупштина усвоји ову приметбу одборску, и тако члан 82. гласи.

Чл. 82.

Скупштина може решавати, кад у седници њеној присуствују најмање три четвртине чланова.

А за пуноважно закључење изискује се, да су за предлог дали глас најмање половина присуствујућих чланова и један више.

Чл. 83.

У скупштини може се глас дати само лично и јавно. Усваја се.

Чл. 84.

Скупштина стоји у спошају само са министрима.

Прима се.

Чл. 85.

Седнице су скупштинске јавне, но могу бити и тајне на захтевање председника или министра, или владиног повереника, кад који од њих изјави, да је при саопштењима, која би имао да учини, нуждна тајност, или на захтевање три члана, којима би се, пошто се слушаоци удаде, при дружила најмање још једна четвртина присуствујућих чланова.

Прима се.

Чл. 86.

Нико неможе са оружјем доћи у седнице скупштинске, ни у ограду њенога здања.

Усваја се.

Чл. 87.

Чланови скупштине, који не живе стално у месту, где се седнице држе, добијају путни и дневни трошак из државне касе, што ће се одредити особеним законом.

Прима се.

Чл. 88.

Ближи прописи о пословном раду скупштине одређиће се особеним законом.

Прима се.

Велика народна скупштина.

Чл. 89.

Посланике за велику народну скупштину бира сам народ у броју четири пута оноликом, колико народ бира за обичну скупштину.

Велика народна скупштина сазива се кад је потребно:

1. Да се избере Књаз, кад би владајући преминуо, а неби било престолонаследника по одређењима овога устава, у ком ће случају и цивил-листу одредити новом Књазу;

2., Да се изберу намесници књажеског достојанства, кад се та потреба покаже у смислу устава;

3., Да решава мењање устава.

4., Да решава питања веће важности о смањивању или размени кога дела државне области; и

5. Кад Књаз нађе за потребно, да саслуша велику народну скупштину о каквом питању од ванредне важности за земљу.

Државни Савет.

Чл. 90.

Установљава се државни савет, коме је задатак:

1. да даје влади своје мишљење о предметима, које би му она преложила;

2., да на позив владе израђује и испитује законске и административне пројекте;

3., да разматра и решава жалбе против министарских решења у спорним административним питањима;

4., да решава сукобе између административних власти;

5., да одобрава почастне издате из општег кредита буџетом одређеног на ванредне потребе, као и почастно употребљавање кредита, одређеног на грађевине, у колико би издатак у поједином случају био већи од суме, са којом министар може сам по закону располагати;

6., да одобрава изузетно ступање у сажитељство србско.

7. Да одобрава задуживање државе, као и ванредне кредите у случајима, предвиђеним чл. 66. устава.

8. Да решава о прирезима за потребе округа, срезова и општина, ако прирези прелазе суму, коју сама управна власт по закону одобрава, а исто тако и о задуживању округа, срезова и општина.

9. Да одобрава продају и уопште отуђивање непокретних добара окружних, среских и општинских.

10. Да решава о расходовању оних сума, за које би се показало, да се немају одкуда наплатити.

11. Да одобрава у ванредним потребама зајмове из државне касе или изузетне зајмове од управе фондова.

12. Да одобрава поравнења, која би се по државне интересе као пробитачна показала.

13. Да може од главне контроле захтевати потребне извештаје и објаснења о државним рачунима, и

14. Да решава, има ли по закону места заузимању приватних непокретних добара за општеномродну потребу.
Усваја се.

Чл. 91.

Чланове државног савета поставља Књаз. Они улазе у ред осталих чиновника. Број њихов неможе бити мањи од једанајест ни већи од седамнајест. Из њихове средине Књаз поставља председника и подпредседника, који врше

ову дужност докле књаз не нађе за сходно да их другима замени.

Одбор је на овај члан приметно, да је број саветника од једанајест до седамнајест велики него да је довољно, да јих буде од једанајест до петнајест и тако члан 91, гласи:

Чл. 91.

Чланове државног савета поставља књаз. Они улазе у ред осталих чиновника. Број њихов не може бити мањи од једанајест ни већи од петнајест. Из њихове средине Књаз поставља председника и подпредседника који врше ову дужност, докле књаз не нађе за сходно да их другима замени.

Чл. 92.

Члан државног савета не може бити, који није навршио тридесет и пет година живота, и десет година државне службе, и који нема непокретног имања у Србији.

Пословни ред државног савета одређује се особеним законом.

Прима се.

V.

О државном имању, о књажевом имању и о књажевој цивилности.

Чл. 93.

Државно имање састављају сва она покретна и непокретна добра, и сва имовна права, која држава као своја прибавља и притежава.

Законом ће се одредити како ће се то имање моћи отуђивати или оно и његов приход заложити или другим теретима обтеретити.

Усваја се.

Чл. 94.

Државним имањем управља министар финансије.

Прима се.

Чл. 95.

Од државног имања различно је књажево приватно имање, којим Књаз може слободно располагати за живота и на случај смрти, по прописима грађанског законика.

Усваја се.

Чл. 96.

При ступању на престо, Књазу се одређује из државне касе годишње једна сума новаца скупштином, на сво време његове владе, као цивил-листа, која му се месечно исплаћује.

Али трошкови на одржање оних државних добара, која се Књазу на бесплатно слободно уживање уступају, имају се исплаћивати из његове цивил-листе.

Усваја се.

Чл. 97.

Цивил-листа једанпут одређена не може се повисити без пристанка скупштине, а без пристанка Књазу не може се умалити.

Усваја се.

Чл. 98.

По смрти Књазу важи њему одређена цивил-листа и за престолонаследника до састанка прве народне скупштине.

Прима се.

VI.

О државној служби.

Чл. 99.

На врху државне службе налази се министарски савет, који стоји непосредно под Књазом.

Министарски савет састављају министри за поједине струке управе наменовани, између којих Књаз по свом нахођењу, поставља једног за председника министарског савета.

Министре поставља и отпушта Књаз.

Усваја се.

Чл. 100.

Министри су одговорни Књазу и народној скупштини за своја званична дела.

И зато сваки акт у државним делима, који Књаз подписује, мора бити против-подписан од дотичног министра.

Прима се.

Чл. 101.

Министар може бити оптужен, кад учини издајство према отачаству или владаоцу, кад повреди устав, кад прими мито и кад оштети државу из користољубља.

Г. Коста Грудић, посланик вароши Крагујевца, каже да у овом члану невиди подпуне одговорности министарске, на зато тражи, да министри покрај ова четири случаја одговарају за све оно, што у дужности незаконо учине.

Г. министар просвете објасни овај члан као и члан 100.

По овоме скупштина закључи, да се чл. 101. прими како је у пројекту.

Чл. 102.

Министра може оптужити народна скупштина. Предлог за то, који се чини написмено, мора садржавати тачке оптужења и бити потписан најмање од двадесет посланика.

Прима се.

Чл. 103.

Да се изрекне у скупштини, да има места оптужењу изискује се две трећине гласова.

Г. Радован Петровић, посланик вароши Београда, и г. Риста Панић, посланик вароши Лознице, примећују, да е довољна половина и један глас више.

Скупштина усвоји, да чл. 103. остане по пројекту.

Чл. 104.

Оптуженом министру суди државни суд, кога се састав опредељује законом.

Осуђеног министра не може Књаз помиловати без пристанка народне скупштине.

Ближа наређења о одговорности министарској опредеље се законом.

Усваја се.

Чл. 105.

Сваки чиновник одговара за своја званична дела.

Но судија се не може дати суду, док неодобри касациони суд, а кад овај одобри, онда суде редовни судови.

Прима се.

Чл. 106.

Државни чиновници полажу Књазу заклетву, да ће му бити верни и послушни, и да ће се устава савесно придржавати.

Војска неполаже заклетву на устав.

Усваја се.

Чл. 107.

Чиновник, који због старости или друге телесне или душевне слабости неможе да врши дужности свога звања, има право на пензију.

У осталом, права и дужности чиновника државних, опредељују се законом.

Г. Драгутин Ризнић, посланик среза јасеничког окр. крагујевачког, предлаже, да се чиновници могу административно казнити.

Скупштина закључи, да чл. 107. остане по пројекту.

IX. РЕДОВНИ САСТАНАК.

26. Јуна 1869. године у Крагујевцу.

Бр. 34.

Председник отвори седницу, а по томе се прочитаху адресе, које су дошле народној скупштини, од народа среза Драгачевског, округа чачанског; од обштине В. Кришанске у окр. смедеревском; од народа округа Ужичког и од народа среза Пожаревачког истог округа, а по читању исти адреса скупштина се одазва са „живили“.

Пошто и господа министри дођоше у скупштину и заузеше своја места, продужи се читање и претресање пројекта устава.

VII.

О судовима.

Чл. 108.

За изрицање правде постоји више степенa суда.
Прима се.

Чл. 109.

Правда се изриче у име Књаза. При изрицању правде судови су независни и нестоје ни под каквом влашћу осим закона.

Усваја се.

Чл. 110.

Никаква државна власт, ни законодавна, ни управна, не може вршити судске послове, нити омет судови могу вршити законодавну или управну власт.

Судови немогу управне чиновнике за њихова званична дела узимати на одговор и судити им, док надлежна власт неodobри.

Прима се.

Чл. 111.

Нико се не може узети на одговор од другог суда, нити му сме судити други суд, осим онога, који му је законом, као надлежан, опредељен.

Усваја се.

Чл. 112.

Не могу бити у исто време судије у једном суду сродници по крви у правој усходећој или нисходећој линији до ког било степена, нити у побочној линији до четвртог, а по тазбини до другог степена закључно.

Прима се.

Чл. 113.

Не може бити судија првостепеног суда, који није навршио 25 година, а виших судова, који није навршио 30 година живота.

Г. Радован Петровић, посланик вароши Београда, и Коста Димитријевић, посланик среза Ресавског окр. Љуприског, предлажу, да ово и за полицајне чиновнике важи.

Но пошто г. министар унутрашњих дела разложи, каква је разлика између судија и полицајни чиновника, скупштина закључи, да члан 113 остане по пројекту.

Чл. 114.

При изрицању правде у судовима морају бити најмање три судије.

Но законом се може одредити, да предмете мање важности, кривичне и грађанске, суди један судија.

Г. Тодор Туцаковић, посланик вароши Крагујевца, тражи да му се објасни смисао овог члана.

Г. Миле Дамњановић, посланик вароши Шапца, и г. Коста Грудић, посланик вароши Крагујевца, говоре против тог, да један судија може судити, наводећи да судови треба да суде колегијално.

Г. Јован Бошковић, посланик вароши Лознице, и г. Лазар Поповић, посланик вароши Јагодине, предлажу, да поред судије, о коме је реч, суде још два кмета, пошто се наређењем овога члана смера на то, да се од полицајни власти власт судска одузме.

Г. Коста Димитријевић, посланик среза ресавског окр. Љуприског, тражи да и над овим суђењем буде контроле.

Г. министар унутрашњих дела објасни, да ће се све то законом ујамчити, о чему ће од сада скупштина имати решавати.

Према овоме скупштина усвоји, да члан 114. остане по пројекту.

Чл. 115.

Претрес у судовима бива јавно, осим где закон, због јавног поредка и морала, другаче наређује; по судије се саветују и дају глас тајно, а пресуда се исказује гласно и јавно.

У пресуди морају се изложити основи суђења и параграфи закона, по којима је пресуђено.

Прима се.

Чл. 116.

У свима злочинствима и преступима оптужени има право да узме браниоца пред судом, а у случајима, које закон опредељује, мора му суд браниоца по званичној дужности поставити.

Г. Коста Димитријевић, посланик среза ресавског, Петар Костић, посланик среза црногорског, Миле Дамњановић, посланик вароши Шапца, и више њих посланика, предлажу, да се законом недозволи кривцима заступника узимати.

Г. Јеврем Војновић, посланик среза Јадранског, г. Никола Радовановић, посланик вароши Чачка, говоре са разлозима противу предлога горњи посланика.

Г. Дина Цанковић, посланик из округа Ђуприског, Димитрије Миловановић, предлажу, да се закон о адвокатима укине, па да може свако узети кога оће да га заступа.

Г. Никола Мандић, посланик посаво-тамнавског округа шабачког, говори: ако су нужни адвокати, онда нека им плати држава, па нека су у суду, па који оће, нека га заступају.

Пошто г. министар унутрашњих дела објасни ову ствар, скупштина усвоји, да члан 116. остане по пројекту.

Чл. 117.

За разбојништва, опасне крађе и паљевине, заврше се постепено поротни судови, што ће се законом уредити.

Овај је члан по примедби одбора, а у сагласију са владом у устав додан и скупштина га једногласно усвојава.

Чл. 118.

У кривичним делима Књаз има право помиловања, и може одсуђену казну кривцу да преобрати у казну другог блажег рода, или да му је смањи, или сасвим опрости.

Прима се.

VIII.

О црквама, школама и благодотним заводима.

Чл. 119.

Слободно јавно извршивање верозаконних обреда имају вероисповеди, које су у Србији признате, или које особеним законом буду признате.

Усваја се.

Чл. 120.

Књаз је заштитник свију вероисповеди у држави признатих.

Државна надлежательства свију вероисповеди стоје под надзором министра црквених дела.

А управа унутрашњих вероисповедних послова остаје по вероисповедним канонима за православну цркву архиепископском сабору, а за друге вероисповеди надлежним духовним властима.

Прима се.

Чл. 121.

Преписка духовне власти православне цркве са властима или саборима изван земље водиће се са одобрењем министра црквених послова. А преписка свештеника других вероисповеди са властима и саборима изван земље, мора се подносити на увиђење и одобрење министру црквених дела.

Никакав акт, који би дошао од духовних власти или црквених сабора изван земље, не може духовна власт

у земљи обнародовати, докле га неodobри министар црквених послова.

Усваја се.

Чл. 122.

Против злоупотреба духовних власти, буди које од признатих вероисповеди, подноси се жалба министру црквених послова.

Прима се.

Чл. 123.

Свештена лица у смотрењу својих грађанских одношаја и дела, и усмотрењу свог имања подчињена су општем земаљским законима.

Усваја се.

Чл. 124.

Све школе и други заводи за образовање стоје под надзором државне власти.

Прима се.

Чл. 125.

Приватни заводи за добротворне цели не могу се као државно имање сматрати, нити на што друго употребити, осим на оно, што је опредељено при установи завода.

Само у случају, кад није више могућно, да се првобитно опредељена целъ завода постигне, може се употребити имање истога, надру же подобне цели, по пристанку оних, који би имали право надзора и управе.

Усваја се.

IX.

О општинама и приватним лицима.

Чл. 126.

Никаква нова општина и у опште никакво правно лице, неможе постати без одобрења надлежне власти. Исто тако неможе каква постојећа општина без одобрења државне власти

обим променити, било примањем у себе других општина, било делећи се сама у више општина.

Прима се.

Чл. 127.

Општине су самосталне у својој управи, сходно прописима закона.

Код овог чланка одбор је приметно да је нејасан, јер се у њему каже, општине су самосталне у својој управи сходно прописима закона, а овамо садањи закон о устројству општина не даје општинама по готову никакве самосталности. Но како је влада и одбору а и скупштини дала реч, да ће се постарати, да се што пре не само пројект закона о општинама, него и о штампи и т. д. у духу уставом изреченог начела изради и првој скупштини поднесе, — то је народна скупштина закључила да члан 127. остане по пројекту.

Чл. 128.

Сваки грађанин и свако непокретно добро мора у јавним одношајима припадати којој општини и сваки члан општине, и свако непокретно добро, мора сносити општинске терете.

Усваја се.

Чл. 129.

Општине и у опште правна лица могу као и поједина лица, имати свог имања.

Усваја се.

Чл. 130.

Општинске власти дужне су, поред општинских послова, да врше у својој општини и државне послове, које им закони опредељују.

Г. Мијајло Терзибанић, посланик вароши Београда, вели да друге општине имају већа права него општина београдска, јербо имају и полицију у својој власти, а општина београдска то нема.

Г. Министар унутрашњих дела одговара предговорнику, да је то за општину боље, јер би општина на то грдне трошкове морала имати, а то је и код нас наређено зато, што и у свим другим државама у престолници врши полицију државна власт.

Г. Терзибашић одговара г. министру, истина да би било трошкова, ал би било и доходака нарочито од казни. А кад општина врши државне послове, као што је купљење дана, онда треба да и њена општина има једнака права.

Г. министар финансије одговара г. Терзибашићу, ваш навод неостоји, јер ваша општина од 1858. године није још предала рачуне о данку; а у томе је кривица до општине, која није рачуне прегледала а не до владе, због чега је влада морала изаслати комесара да рачуне о данку у вашој општини прегледа и он је нашао грдне неуредности.

Г. Александер Николајевић посланик вароши Пожаревца, предлаже, да би овђе при закључењу устава требало што рећи и о уређењу полиције, финансије и т. д.

Пошто гг. министри објаснише ово, скупштина закључи, да се члан 130 прими по пројекту.

Х.

Општа опредељења.

Чл. 131.

Предлог о потреби, да се какве измене или допуне у уставу учине, или да се који пропис истога протумачи може учинити како Књаз скупштини тако и ова Књазу.

За закључење овог рода у скупштини изискују се да су две трећине од присуствујућих чланова за предлог глас дали, као и да две једно за другим следеће редовне скупштине о томе учине сагласно закључење.

Пошто је овако поступиено, онда ће се сазвати велика народна скупштина, да коначно реши, хоће ли се и како предложене измене или допуне у уставу учинити или

који пропис истога протумачити. Ово закључење велике народне скупштине важи ће кад га Књаз потврди.

Усваја се.

Закључење.

Чл. 132.

Овај устав ступа у живот, кад га подпишу намесници књажеског достојанства. Њиме се замењују: закон о наследству књажеског српског престола од 20. Октобра 1859. год. као и допунa овог закона од 17. Августа 1861. год. — Устројење државног савета од 17. Августа 1861. год. и укидају се у опште сва опредељења ма кога рода, која би била противна прописима овог устава.

Остају у важности закон од 30. Октобра 1856. год. В. № 1660 и закон од 4. Новембра 1861. год. В. № 2244. Прима се.

Прелазно наређење.

Чл. 133.

Прва редовна скупштина по овоме уставу сазваће се у течају идуће 1870. год. а избори посланика народних за ту скупштину учиниће се по досадањем изборном реду, у колико он није укинута прописима овог устава.

Влада књажеска овлашћује се, да, међутим, у договору са државним саветом, изда буџет прихода и расхода државних. и у опште одобрава потребне кредите за 1870. рачунску годину.

Г. министар унутрашњих дела изјави, како он држи да ће мо сви сагласно желети да ово дело буде сретно.

Бр. 35.

Више народних посланика траже, да се на овој скупштини примају и предлози жеља и потреба народних.

Г. председник одговори, да се то може само у виду изјава чинити.

На ово скупштина закључи да се установи један одбор из по једног посланика из свакога среза и окруж. вароши, који ће примати предлоге жеља и потреба народних па потом своје извешће скупштини поднесе.

X. РЕДОВНИ САСТАНАК.

28. Јуниа 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 36.

На реч г. председника скупштине, да је седница отворена, приступи се читању протокола VII. и VIII. редовног састанка скупштине који се усвојише, и за овим прочита се извештај одбора, који је одређен да прими изјаве жеља и потреба народних од свију округа.

XI. РЕДОВНИ САСТАНАК.

29. Јуниа 1869. год. у Крагујевцу.

Бр. 37.

Г. председник огласи седницу за отворену, а за овим г. секретар Бошковић прочита протокол IX. и X. састанка скупштине, што га усвоји.

Бр. 38.

Г. председник јавља скупштини да су многи поздрави дошли од народа из Србије, и да се исти нису могли због пречег посла пре прочитати; ти су поздрави на име: из округа чабанског, а од народа среза студеничког, драгачевачког, г. епископа ужичког и званичника конзисторије ужичког свештенства среза трнавског и народа целог округа чабанског, од народа округа црноречког, златиборског, мо-

равског, народа целог округа ужичког и Томе Бадића трговца из Ужице, од општине дозничке, народа среза јадранског, рађевског, и азбуковачког, као и од друшине подринске слоге у окр. подринском, од народа окр. рудничког, практиканта начелства рудничког, и народа среза црногорског окр. рудничког, из окр. пожаревачког, од општине велико градинке, вароши Пожаревца, Јевте Стојановића, Н. Ваве и више њих трговаца из Пожаревца, као и од народа срезова омољског, звиждског и моравског, из округа смедеревског од народа среза јасеничког, подунавског, општине смедеревске, као и од Мате Поповића, Матеје Крупезевића и више њих трговаца из Смедерева, из окр. алексиначког од читаонице алексиначке и народа окр. алексиначког; из окр. ваљевског, од народа среза тамнавског, подгорског, посавског и народа целог окр. ваљевског као и од Миловановића писара општине ивањске и Исајла Кузмановића из Обреновца, из окр. крајинског од народа истог округа и народа среза кључког. Из окр. београдског од општине вароши Београда, и народа среза космајског, грочанског, колубарског, посавског, врачарског као и од чиновника начел. окр. београдског, даље од народа окр. крушевачког, општине шабачке, народа среза посаво-тамнавског и подерског окр. шабачког, из окр. јагодинског од народа среза бањског, левачког и од чиновништва и општине јагодинске, народа среза пожаревачког истог округа и народа окр. књажевачког; у свима овим поздравима благодари се скупштини, на њеном племенитом раду, и изјављује тежња за постојану љубав и слогу измеђ владе и народа, и узвикује да живи кнез Милан, гг. намесници књажеског достојанства, народ и народна скупштина.

Скупштина се одазва овим поздравима са „живими“.

Бр. 39.

Г. председник позва скупштину да одреди депутацију, која ће јавити Његовој Светлости Књазу и гг. намесници-

цима, да је скупштина свој посао довршила, скупштина изабра депутацију из по два посланика из свакога округа, која са г. председником оде у двор кнежев.

Мало за овим дође у скупштину Његова Светлост Кнез и гг. намесници у пратњи г. митрополита, гг. епископа, министара и државних саветника — гди би од посланика народних са „живно“ дочекав.

По овоме Књаз поздравља народну скупштину с кратком пуном љубави према народу беседом.

А затим г. намесник Јован Ристић прочита ову беседу :

„После педесетогодишњег опстанка свог, кнежевина наша довршује данас своју унутрашњу самосталност, јер данас први пут она има устав, који је сама себи дала.

„И да нема у томе уставу других добитака за нас, био би знаменит добитак већ и сам тај историјски догађај, што је наш устав наше народно дело, што за свој народан живот имамо основу, коју смо сами поставили, да на њој подижемо своју државну зграду према стању и потребама својим.

„Но ван ових користи знатни су и многобројни добитци које нам наш устав доноси.

„У њему су већа јемства и за утврђење престола, и за обезбеђење земаљског спокојства, и за личну слободу, накратко, за општи напредак.

„На нашој домаћој основи стајаће престол наш тврђе, јер поред љубави наше, која окружава нашег младог Књаза, наш устав ограђује књажевски престол још и свима јемствима, која су нужна важности и трајашности његовој. Устав утврђује на ново престолно наследство у славној лози Обреновића, и преноси га и на мушко потомство од кћери књаза Милоша, ослободитеља Србије.

„У нашој народној династији није више само једна мушка, самохрана глава.

„Књаз остаје узвишен над свакидашњим борбама, остаје заиста неприкосновен и не одговоран. Ако су за тридесет прошлих година владоци наши један за другим надали, те спокојство земље наше за собом у погбију повлачили и са тога, што главни органи њихови не бијаху народу одговорни, надајмо се у Бога, да се ова смутна позорја не могу више појавити, јер им је засушен и последњи извор тиме, што устав наш освећује и велико начело одговорности министарске.

„По и осим тога, за утврђење земаљског спокојства није се ништа из вида изгубило, што намет људска за наше околности може предвидети.

„Права грађанска уставом су јасно обележена и подјамчена. Наша је земља постала подпуно правна држава.

„По највећа и најважнија реформа, коју устав наш доноси, састоји се у уређењу законодавне власти. Ову од сад врши Књаз са народном скупштином.

„Изменом овом бележи се ново доба у нашој млађаној историји, јер сад је први пут народна скупштина подигнута на степен законодавног тела. До сада се народна скупштина скупљала у три године један пут, а од сад ће се сазивати сваке године; до сада је скупштина могла само да изјављује своје жеље и тегобе, а од сада ће имати глас решавања у законодавству, у судбини народној. Никакав закон неће важити, докле га Књаз не прогласи, али и никакав закон не може бити, издат, укнут, измењен или протумачен, докле народна скупштина не пристави.

„Уз Књаза стоји државни савет, да спрема законе и олакшава задатак и влади и скупштини; а прастара наша установа, велика народна скупштина, остаје и даље, да решава извесна животна питања, да буде последња апелација на глас народа.

„Браћо, народ српски, кад сазна ова знаменита закључења наша, може са основном рећи: „светао нам данас освану дан, јер нам донесе глас, да се о нама не може више ништа одсудног решавати без нас“.

„И заиста, колико и колико има народа, што су морали проћи кроз тешке потресе, кроз дуга трвења са својим владама, да до таког резултата дођу, а ми, слава Богу, ево где до тако знатне тековине дођосмо путем договора, путем узајамног поверења.

„Не обзирјући се ни мало да ли ће наш створ одговорити овој или оној теорији, не тражећи да из туђине пресађујемо расад, који можда на нашој земљи не би успео, ми смо своје старе установе дотерали тако, како ће одговорити нашим потребама на и даље с нама успоред да расту и развијају се.

„Браћо, наш је пут од сада пут договарања и поверења. На томе путу не можемо више кривити никога за невоље, које не би знали одклонити, до саме себе; на томе путу морамо ићи смирено и разборито, јер не смемо заборавити да уставне установе нису једини услов за народан напредак, не смемо заборавити, да оне иду успоред са наравима људским, па се узајамно унапређују. Што је који народ тиши, што је који народ више ишао за ладним разумом, а мање за бујним страстима, то је сигурније успевао са уставним установама.

„И народ српски показао је у свима, па и у најтежим приликама, да је пријатељ реду; старајмо се и у напредак да здружимо слободу с редом а ред са слободом, па ћемо у име Бога, савладати све тегобе и доживити, да наше дело процвета.

„Намесништво књажевског достојанства проглашава да је радња уставотворне велике народне скупштине свршена.

„Зато при расстанку узвикнимо опет: да живи наш Књаз Милан!

„29. Јунија, 1869. год.
у Крагујевцу.

НАМЕСНИЦИ КЊАЖЕСКОГ ДОСТОЈАНСТВА:

М. И. Блазнавац, с. р.

Јован Ристић, с. р.

Јован Гавриловић, с. р.*

како г. намесник, Јован Ристић, доврши свој говор заори се „живио“ „живили“.

Затим г. намесник Милвоје Блазнавац изјави, да је намесништво књажевског достојанства устав, који му је скупштина поднела, потврдило желећи да нам рад добрим плодом уроди.

Његова Светлост Књаз опрости се са народним посланицима желећи им сретан пут, а овоме се посланици одазваше са „живио“ и потоме књаз оде из сале скупштине праћен бурним усклицима „живио“.

Бр. 40.

После овога скупштина закључи, да се сва радња скупштине напечатана у књижницама, које да се разиђу свим народним посланицима и општинама у Србији.

Председник потом захвали народним посланицима на љубавном подпомагању у свим делима народним, а овиме њему, подпредседнику и секретарима наложеном труду.

У Крагујевцу

29. Јунија 1869. године.

СЕКРЕТАРИ:

Боста Грудић, с. р.

Јован Вошковић, с. р.

ПРЕДСЕДНИК:

Ж. Карабибировић, с. р.

ПОДПРЕДСЕДНИК:

Т. И. Туцаковић, с. р.

За округ алексиначки:

Радојко Пешић

Дина Стефановић

Радисав Милић

Стефан Милетић

Радивоје Станојевић
Живко С. Брачинац
Милош Живић
Милосав Алексић
Михајло Живадиновић
Недељко Живадиновић
Недељко Стевановић
Миладин П. Мартиновић

Стојан Јанковић
Марко Миловановић
Миленко Петровић
Станисав Павловић
Милета Стамболић
Трифун Трифунац
Марко К. Милојевић
В. К. Стошић.

За варош Београд:

Живко А. Борђевић
Игњат Стаменковић
Лазар Трифековић

Радован А. Петровић
К. С. Антула
Јово Крсмановић.

За округ београдски:

Глигорије Герасимовић
Илија Симић
Павле Тодоровић
Марко Станковић
Јеврем Катић
Степан Благојевић
Живко Стефановић
Митар Животић
Јанко Лазић
Павле Васић
Јован Стојановић
Лаза Марковић

Стеван Благојевић
Радивоје Павловић
Радосав Марковић
Иванко Живановић
Стеван Поповић
Василије Петровић
Радован Милошевић
Димитрије Милошевић
Антоније Нешић
Јеремија Обрадовић
Петар Лазаревић
Стеван Лукић.

За округ ваљевски:

Димитрије Н. Митровић
Касијан А. Стојишић
Веселин Богдановић
Лазар Ј. Мартиновић
Живко Јеремић
Тодор Јанковић
Аксентије Јанковић

Аврам Текић
Сава Стојановић
Јеврем Петровић
Јован Параћинац
Илија Ж. Мојић
Аксентије Костадиновић
Иван Поповић

Јанко Живановић
Радојица Жујовић
Иван Протић
Радојица Дранћ
Живко Тосић
Обрад Сировљевић
Обрад Томић
Маринко Радовановић
Пантелија Лештарић

Ивко Брдаревић
Васа Вујкановић
Алекса Јоксимовић
Јован Јеротић
Ненад Михајловић
Ивко Остојић
Алекса Белмашевић
Павле Милошевић

За округ јагодински:

Милосав Вукомановић
Недељко Поповић
Тодор Стојадиновић
Андрија Поповић
Милан Миловановић
Миленко Петровић
Василије Ф. Параћинац
Глигорије Миленковић
Андреја Матић
Вуица Миловановић
Стеван Јевтић
Риста Симоновић
Никола Ристић
Димитрије Банковић
Алекса Петковић
Тодор Анђелић

Бољин Јовановић
Радоје Павловић
Љубисав Васић
Гаја Мијајловић
Риста Нешић
Милосав Ивановић
Крста Радосављевић
Тодор Аранђеловић
Јован Клављанин
Стеван Јевтић
Јован Хашић
Стеван Васић
Радојеко Милосавац
Јанићије Пешић
Петар Дедобарчевић.

За округ књажевачки:

Гавра Анчић
Илија Живковић
Никола Павловић
Миленко Станковић
Борђе Пешић
Дина Лазаревић
Цветко Раденковић

Стојан Станковић
Павле Раденковић
Сима Ђ. Стевановић
Милета Ристић
Вуча Николић
Стојан Радинаћ
Марко Радовољевић

Милош Вучић
 Милија Јовановић
 Жива Радојковић
 Никола Здравковић
 Благоје Пауновић

Живадин Радојковић
 Раденко Вељковић
 Цоја Спасић
 Јоца Стојановић
 Тома Рајковић.

За округ крагујевачки :

М. П. Блазнавац
 Мијајло В. Мирковић
 Ранко Јовановић
 Борђе П. Ђоровац
 Митар Катанић
 Митар Шундић
 Лука Васиљевић
 Сима Црногорац
 Аврам Радовић
 Драгутин М. Ризнић
 Марко Војновић
 Борисав Милановић
 Панга Петровић
 Митар Јевтић
 Борђе Обрадовић
 Василије Радовановић
 Јован Стевановић
 Мијајло Пауновић
 Милош Жарић

Марко А. Главнић
 Милан Вукашиновић
 Аксентије М. Ђорђевић
 Радован Маричић
 Анта Панчић
 Стојан Ђурчић
 Радосав Радић
 Димитрије Прокић
 Петар Лекић
 Тодор Мирковић
 Петар Тодоровић
 Радосав Милетић
 Милован Ративац
 Јевта Станковић
 Јанко Бацаковић
 Милан Алтушевић
 Илија Вукмировић
 Радоје Недић.

За округ крајински :

Димитрије Нинић
 Преда Димитријевић
 Јован Ђорђевић
 Милија Николић
 Јован Милић
 Димитрије Миловановић
 Илија Аврамовић
 Милош Антић

Борђе С. Мокрајан
 Радул Поповић
 Георг Поповић
 Миљко Живковић
 Јоца Грновац
 Станко Јовановић
 Лазар П. Владисављевић
 Милорад Василић

Марко С. Банковић
 Тенка Николић
 Младен Пауновић
 Крета Кретић
 Станоје Рајчић
 Саудул Кошуљан
 Динул Николајевић
 Мита Николић

Недељко Стојадиновић
 Динул Мојсиловић
 Петар Радуловић
 Сава Николић
 Живко Грујић
 Јован Трупић
 Милосав Танић
 Гица Ђорђевић

За округ крушевачки :

Гаврило Протић
 Стојан М. Бркић
 Станоје Николић
 Иван Обрадовић
 Јосиф Поповић
 Цветко Милић
 Милан Ђирковић
 Никола Павловић
 Милија С. Поповић
 Павле Поповић
 Симеон Максимовић
 Сима Милошевић
 Сава Марковић
 Василије Поповић

Паун Милошевић
 Петар Басајловић
 Милоје Вулић
 Мијајло Обрадовић
 Смиљко Ђурић
 Сима Миленковић
 Милић Савковић
 Вукојица Павловић
 Јован Антић
 Агатон Драговић
 Борђе Бабић
 Гаја Вожаковић
 Милован Брђанин
 Миљко Аљмовић.

За округ подрипски :

Игњат Васић
 Крета Протић
 Сава Бојић
 Димитрије Туфекчић
 Петар Неговановић
 Лука Солдатовић
 Спасоје Антонић
 Цветан С. Осатовић
 Антоније Прокић

Арса Гавриловић
 Арсеније Гавриловић
 Риста Панић
 Јефрем Бешовић
 Нинко Радић
 Урош Полић
 Виктор Дамјановић
 Вићентије Старчевић
 Петар Станковић.

За округ пожаревачки :

Павле Радивојевић	Мита Стевичић
Милан Радивојевић	Станко Остојић
Лазар Пантелић	Миленко Ђурић
Живко Обрадовић	Станко Стефановић
Јован Стојановић	Стојан Јовановић
Живко Јовановић	Живуљ Јовановић
Стеван Милићевић	Милић Петровић
Ђорђе Миладиновић	Милош Пантић
Трифун Матејић	Миљко Живковић
Миладин Миљковић	Милоје Миленковић
Стојић Обрадовић	Станоје Гајић
Стојан Ж. Раичић	Јован Трајић
Богдан Аићелковић	Јеврем Станисављевић
Богдан Ивановић	Јовица Палић
Сима Несторовић	Живан Петровић
Груја Милосављевић	Миленко Милић
Живко Маровић	Илија Адамовић
Марко Илић	Филип Јовановић
Ђорђе Стојковић	Петко Јовановић
Стока Богдановић	Марко Тодоровић
Мита Крунић	Миладин Јовановић
Јеврем Ђорић	Паун Лазаревић
Танаско Благојевић	Кирил Марковић
Живојин Тодоровић	Гојко Димитријевић
Гавра Поповић	Глигорије Симић
Милош Степановић	Стеван Богојевић
Коста Јоакимовић	Стока Живковић
Јован Пауновић	Милан Милутиновић
Атанасије Бранковић	Боја Тошић
А. С. Николајевић	Сава Милојевић

За округ руднички :

Петар Протић	Вујо Васић
Стеван Јаковљевић	Јеврем Борисављевић
Павле М. Лучић	Тодор Ракић

Тимотије Јеремић
 Радоје Николић
 Ђорђе Пејчиновић
 Трифун Ђуписић
 Трифун Новаковић
 Павле Грковић
 Коста Матић

Јоца Катанић
 Коста Чуљјевић
 Мелентије Дробњаковић
 Марко Радовић
 Миленко Бисенић
 Вујица Вукосављевић
 Маринко П. Блазнавац

За округ смедеревски :

Милутин Банић
 Милутин С. Спасић
 Милош Срећеновић
 Јован С. Симићић
 Јаков Крупежевић
 Јован Николић
 Тоша С. Лукић
 Гаврил Велимировић
 Војин Радосављевић
 Петар Банковић
 Милан Топаица
 Петар Марковић

Ђорђе Стефановић
 Живота Ивковић
 Станко Пакарић
 Живан Јовковић
 Јован Милићевић
 Матеја Ристић
 Петар Радовановић
 Павле Вучковић
 Милија Радовановић
 Татасије Илић
 Марко Поповић
 Петар Нешић

За округ ужички :

Јеремија Р. Стојанић
 Петар Костић
 Милан Стојић
 Миће Ковачевић
 Матеја Поповић
 Јеврем Шолуповић
 Малиша Тодоровић
 Милан Поповић
 Тимотије Кнежевић
 Митар Дамјановић
 Петар Стевановић
 Милош Стацковић
 Василије Ђурчић

Никола Ђокић
 Филип Милуновић
 Павле Бојановић
 Теовило Раковић
 Самчо Милојевић
 Тодор Павловић
 Милош Евгенијевић
 Глиша Веселиновић
 Милан Марић
 Панта Јорџић
 Јоксим Богдановић
 Срећен Мићић
 Јоксим Прљовић

Деспот Вучићевић
Миле Илић
Живан Милошевић
Цветко Јевтић
Петар Рајковић

Лука Митровић
Вучић Беросимовић
Остоја Мојковић
Милија Атанасијевић

За округ приоречки :

Лазар Поповић
Коста Николић
Лала Николић
Јова Младеновић
Новак Јовановић
Здравко Цакић
Милија Петровић
Лазар Симић
Никола Цоловић
Видоје Цакић
Петко Панић
Милосав Ивановић
Коста Бицуловић
Живко Стадојевић

Новак Јанковић
Димитрије Јовановић
Раденко Живадиновић
Милосав Вељковић
Сибин Ристић
Рака Протић
Јанко Кришић
Милосав Тошић
Милосав Милосављевић
Милета Живковић
Симеон Стандачиловић
Крста Павловић
Никола Димитријевић
Босиок Несторовић

За округ чачански :

Милосав Шоланић
Савко Жојџић
Петар Вукадиновић
Ранисав Главоња
Владимир Хаџић
Димитрије Панић
Никола Радовановић
Сретен Протић
Стеван Ђорђевић
Димитрије Јеротић
Филип Ђосић
Милош Клежевић
Милош Црвчанин
Живко Крстић

Јован Павловић
Владимир Поповић
Милеико Бањанац
Василије Цода
Неша Вујовић
Милан Станишић
Алекса Митровић
Витор Стовраг
Јанко Зарић
Филип Карић
Раденко Равајловић
Василије Мићић
Сретен Поповић

За округ шабачки :

Тодор Срђановић
Јанко Јовановић
Панта Ковић
Миле Дамјановић
Стеван Драјић
Стев. М. Топузовић
Јеџрем Гавриловић
Живко Адамовић
Павле Самуровић
Сава Даничић
Василије Топаловић
Милан Кузмановић
Аврам Белић
Милан Ђурић
Илија Шуманац
Марко Анђелић

Панта Бабовић
Иван Мијајловић
Петар Вићентијевић
Никола Мандић
Милан Барјактаровић
Аврам Јуришић
Маринко Милосављевић
Иван Мајсторовић
Лаза Ђонлић
Јован Рундић
Никола Игњатовић
Јован Гудонић
Божа Максић
Рањко Вилотић
Стеван Марковић
Милија Ђурић

За округ луцкији :

Дина Цанковић
Коста Димитријевић
Димитрије Димитријевић
Ђорђе Поповић
Милосав Ристић
Велисав Стефановић
Марко Николић
Мита Миладиновић
Марко Ђорђевић
Матеја Милорадовић
Милован Николић

Милован Радошевић
Милосав Грбић
Стеван Савић
Милан Јовановић
Радивоје Рајић
Лазар Дулић
Мијајло Радивојевић
Маринко Петровић
Димитраје Илић
Милан Савић
Д. Х. Мапојловић

Д О Д А Т А К.

У С Т А В

ЗА КЊАЖЕСТВО СРБИЈУ.

I.

О ДРЖАВНОЈ ОБЛАСТИ, КЊАЗУ, НАСЛЕДСТВУ ПРЕСТОЛА,
И НАМЕСНИШТВУ КЊАЖЕСКОГ ДОСТОЈАНСТВА.

Члан 1.

Књажество је Србија наследна уставна монархија са народним представништвом.

Члан 2.

Државна област Србије не сме се раздвајати. Њене границе не могу се смањити ни разменити без пристанка велике народне скупштине; по у случајима овог рода од мање важности довољан је пристанак и обичне скупштине.

Члан 3.

Књаз је поглавар државе, и, као такав, има сва права државне власти, а извршује их по опредељењима устава.

Његова је личност неприкосновена и неодговорна.

Члан 4.

Књаз врши законодавну власт са народном скупштином.

Члан 5.

Књаз потврђује и проглашује законе.

Никакав закон не може важити, докле га Књаз не прогласи.

Члан 6.

Књаз поставља све државне чиновнике; у његово име и под његовим врховним надзором врше своју власт сва земаљска надлежatelства.

Члан 7.

Књаз је врховни заповедник све земаљске силе.

Члан 8.

Књаз заступа земљу у свима страним одношaјима, и закључује уговоре са страним државама.

Но ако се за извршење ових уговора изискује какво плаћање из државне касе, или је нужна измена постојећих земаљских закона, или се у опште уговора нешто, чиме би се јавна и приватна права стешњавала, то је за ово нуждан пристанак народне скупштине.

Члан 9.

Књаз стално пребива у земљи, а кад би, по потреби, отишао на неко време из земље, он поставља себи једног или више местозаступника за то време, и одређује им власт у границама устава.

Одлазак свој из земље и наименовање местозаступника Књаз објављује народу прокламацијом.

Члан 10.

Књажеско достојанство по старим народним закључењима пре 1839. године, која су утврђена, и закључењима Свето-Андрејске скупштине од године 1858, као и велике народне скупштине, држане 20. Јунија 1868. године, и по гласу султанских берата и хатишерифа од године 1830. и 1868., наследство је у племену сада владајућег Књаза Милана М. Обреновића IV. у мушком потомству из законог брака по реду прворођења, и то најпре у правој линији, а кад у овој не би било наследника, онда наследство престола прелази на побочну линију, по истом реду прворођења.

Но ако би садањи Књаз Милан без мушког потомства преминуо, онда прелази наследство престола србског на мушке потомке Књаза Милоша од кћери његових, тако, да народ србски од ових потомака бира себи за наследног Књаза онога, кога нађе да је најдостојнији.

Изабрани за Књаза потомак Књаза Милоша прима владу под именом Обреновића.

А ако не би било мушких потомака од кћери Књаза Милоша, онда народ србски бира себи за наследног Књаза оног Србина, у коме има највише поверења. Но никад не може бити изабран за Књаза србског нико од фамилије и потомства Карађорђевићева, на које је бачено проклетство народно.

Изабрани Књаз одма објављује народу прокламацијом свој избор, и предузима владу са земљом.

Ако Књаз не би по себи оставио наследника пре-

стола, али је књагиња у време његове смрти трудна била, онда ће се дочекати време њена порођаја, а међутим вршиће књажеску власт савет министарски.

У овом случају министарски савет објавиће народу прокламацијом стање књагињино.

Члан 11.

Књаз србски мора бити православне источне вере, Пунолетан је кад наврши осамнаест година.

При ступању на владу он полаже заклетву, која гласи: „Ја (име) примајући владу, заклинѐм се све-могућим Богом и свим што ми је најсветије и најмилије на овоме свету, пред светим његовим крстом и евангелијем, да ћу земаљски устав неповређен одржати, да ћу по њему и законима владати, и да ћу у свима мојим тежњама и делима само добро народа пред очима имати. Изричући свечано ову моју заклетву пред Богом и народом, призивљем за сведока Господа Бога, коме ћу одговор давати на страшном његовом суду, и потврђујем истинитост ове заклетве целивањем св. евангелија и крста Господа Спаситеља Исуса Христа. Тако ми Господ Бог помогао. Амин!“

Члан 12.

Кад је Књаз малолетан, или кад без наследника престола премине, онда савет министарски прихвата привремено власт књажеску до састанка велике народне скупштине, коју он сазива одма а најдаље за месец дана, од кад је власт књажеску прихватио.

Савет министарски, докле власт књажеску врши, не може мењати ни министре ни чланове државног савета.

Члан 13.

Ако је велика народна скупштина сазвана због тога, што је Књаз без наследника престола преминуо, онда она бира Књазу сходно члану 10. устава, а ако је сазвана због малолетства књажева, онда бира за намеснике књажеског достојанства три лица. Чланови намесништва могу се изабрати само између: министара, чланова државног савета, и судија виших судова, или лица, која су у тим звањима безпорочно служила.

Члан 14.

Намесници при предузимању власти полажу пред скупштином заклетву, да ће Књазу верни бити, и по уставу и законима земаљским владати; а потом објављају народу прокламацијом, да су предузели да врше, у име Књазу, власт књажеску.

Члан 15.

Чланови министарског савета, кад привремено прихватају власт књажеску, не добијају другу плату, до плате свога сталног звања. А намесници добијају пети део књажеске цивил-листе на равне делове, а остало припада Књазу.

Члан 16.

Ако би који члан намесништва умр'о, докле је у овој дужности, онда остали намесници, у договору са државним саветом, одређују трећег члана намесништва најдаље за месец дана, од кад је то место упразњено остало, а међутим прва двојица врше пуноважно власт књажеску.

Ако би који од намесника тако у болест пао,

да, по уверењу три лекара, које државни савет, на позив и у договору са друга два намесника, одреди, не би могао дужност своју вршити, онда ће, докле то стање траје, два остала намесника послове државне пуноважно одправљати.

Могу пуноважно и два намесника послове државне одправљати, ако би један од њих тројице имао преку потребу, да за неко време из земље одсутује; но овај ће, у том случају, својим друговима оставити писмену изјаву, да унапред на све оно пристаје, што би они у кругу власти намесништва учинили.

У свакој од ових прилика обнародоваће се одма узроци, са којих ће само два намесника власт књажеску одправљати.

Члан 17.

Ако би намесништво, које наступи због књажевог малолетства, имало да траје дуже од пет година, онда скупштина бира намеснике на три године, а ако не би имало да траје дуже од пет година, онда ће изабрани намесници остати за све то време. То се разуме и за случај, кад би намесништво истина више година трајало, али период избраног намесништва пред пунолетство Књазу не би дуже од пет година трајао.

Члан 18.

Намесништво престаје чим Књаз постане пунолетан, и тада он одма објављује народу прокламацијом, да је као пунолетан предузео владу земаљску.

Члан 19.

Наследник престола мора бити православне источне вере.

Члан 20.

Наследник престола, као и сва мушка деца књажева, не могу ступити у брак без дозвољења владајућег Књаза.

Члан 21.

Бригу о васпитању малолетног Књаза, као, и о његовом имању, водиће три татора, које одреди намесништво, по саслушању књагиње матере а у договору са државним саветом.

Но чланови намесништва не могу бити татори.

II.

О ПРАВИМА И ДУЖНОСТИМА ГРАЂАНА У ОПШТЕ.

Члан 22.

Под којим се условима добија србеко грађанство, и каква права оно даје, као и како се губи, опредељује се законом.

Члан 23.

Сви су Срби пред законом равни.

Члан 24.

Срби имају једнака права на сва државна звања, у колико испуне услове, законом прописане, и имају способности за то.

А страни поданици могу бити примљени само под уговором у извесна звања, што се законом ближе опредељује.

Члан 25.

Слобода лична и право сопствености ујемчавају се, и не подлеже никаквом другом ограничењу осим ономе, које закон прописује.

Члан 26.

Нико не може бити суђен, док не буде саслушан, или законим начином позван да се брани.

Члан 27.

Нико не може бити затворен, осим у случајима и по прописима, законом опредељенима.

Члан 28.

Обиталиште је Србина неповредно. Против воље домаћинове нико не сме у исто ући, ни истраживања по њему чинити, осим у случајима, законом опредељеним, и начином како закон прописује.

Члан 29.

Одузимање имања у име казне (конфискација) не сме бити.

Но могу се одузети поједине ствари, које су казнивим делом произведене, или су као оруђе тога послужиле, или на то намењене.

Члан 30.

Нико не може бити принуђен да своје добро уступи на државне или друге јавне потребе, или да се у томе ограничи, осим где закон то допушта и са накнадом по закону.

Члан 31.

Владајућа је вера у Србији источно-православна. А слободна је и свака друга призната вера, и стоји под заштитом закона у извршењу својих обреда.

Но нико не може, позивајући се на прописе своје вере, ослободити се својих грађанских дужности.

Забрањује се свака радња, која би могла бити убитачна за православну веру (прозелитизам).

Члан 32.

Сваки Србин има право да каже своју мисао: речма, писмено, средством печатње или у виду ликовна, саображавајући се у томе прописима закона.

О печатњи издаће се нарочити закон.

Члан 33.

Сваки Србин има право да се жали на противзаконе поступке власти.

Ако виша власт нађе, да је жалба неоснована, дужна је да жалитеља у своме решењу извести о основима, са којих му жалбу не уважава.

Члан 34.

Сваки има право да се обрати молбом надлежној власти, и то у своје име; а у име другога, и као целина, могу то чинити само надлежатељства и правна лица (корпорације), и то ова последња о предметима, за које су надлежна.

Члан 35.

Сваки је Србин војник, и дужан је да служи у војсци, стајаћој или народној, изузимајући оне, које закон ослобађава.

Народна војска, као једна од најнужнијих земаљских установа, не може се укинути ни скучити.

Члан 36.

Војска се не сме договарати. Она се скупља само на позив старешине.

Члан 37.

Војници подлеже војеним судовима само за кривична дела.

Чланови: 27., 28. и 32. устава односе се и на

војнике само у толико, у колико не би били противни војеним законима и дисциплинарним прописима.

Опредељења о војеној дисциплини издају се уредбом књажеском.

Члан 38.

У случају преке опасности за јавну сигурност може влада на неко време обуставити: опредељења члана 27. односно личне слободе; члана 28. односно неповредности обиталишта; члана 32. односно слободе говора и печатње; члана 111. односно надлежности суда.

Члан 39.

Сваки Србин и свако правно лице, дужно је да носи државне данке и друге терете, а ови се разрезају по једнаким основима за све.

Само Књаз и престолонаследник не плаћају никакав данак.

Члан 40.

Свакоме је Србину слободно да иступи из србскога грађанства, пошто испуни обвезе војене службе у стајаћој војсци, као и друге дужности, које би имао, како спрема државу, тако и спрема приватних лица.

III.

О НАРОДНОМ ПРЕДСТАВНИШТВУ.

Члан 41.

Народна је скупштина народно представништво.

Члан 42.

Народна скупштина састоји се из посланика, народом слободно изабраних, и посланика, које Књаз бира, Скупштина је обична и велика.

Члан 43.

Избори су народних посланика непосредни и посредни преко повереника.

Члан 44.

Сваки срез и свака окружна варош бира за себе посланике, и то на три хиљаде порезких глава по једног.

Но и овај срез и окружна варош, што имају мање од три хиљаде порезких глава, бирају по једног посланика.

Варош Београд бира два посланика.

Ако који срез или окружна варош има више од три хиљаде порезких глава, и тај вишак прелази хиљаду пет стотина порезких глава, онда ће се тамо избрати још један посланик; а ако вишак не прелази хиљаду пет стотина порезких глава, то се неће рачунати.

Члан 45.

Књаз бира на свака три посланика по једног од своје стране из реда људи, који се одликују науком или искуством у народним пословима, но овај број не мора бити подпун.

Члан 46.

Сваки Србин, који је пунолетан и плаћа грађански данак на имање, рад или приход, има право да бира посланике или поверенике.

Члан 47.

Ко има право да бира, може бити изабран за повереника, али за посланика може бити изабран овај, коме има пуних тридесет година и плаћа др-

жавног данка најмање шест талира годишње на имање, рад или приход, и има остала својства, која прописује изборни закон.

Члан 48.

Чиновници, и они, који у ред чиновника спадају, као: пензионери, они, који примају какво издржање из државне касе, или који улажу у фонд удовички, а исто тако и правозаступници, не могу бити за посланике народне изабрани; а они, које Књаз бира, могу се узети из свију редова грађанства.

Но војници стајаће војске, ма кога чина, не могу ни бирати ни изабрани бити.

Члан 49.

При избору народних посланика или повереника, само се лично, и само на једном месту може дати глас.

Члан 50.

Сви посланици морају живити у Србији, но не морају живити у срезу или вароши, где су изабрани.

Члан 51.

Народни посланици нису представници само оних, који су их изабрали, већ целог народа; и по томе, њима се не може дати никакво обвезно настављење од избирача, већ они по свом увиђењу и савести представљају и решавају народне потребе.

Члан 52.

Сви посланици кад ступају у дужност, полажу ову заклетву: „Заклињем се јединим Богом и свим, што ми је по закону најсветије и на овом свету најмилије, да ћу устав верно чувати, и да ћу при мојим предлозима и гласању опште добро Књазу и

народа, по мојој души и моме знању непрестано пред очима имати.

И како ово испунио, онако ми Бог помогао и овога и онога света.“

Члан 53.

Народна скупштина има председника и подпредседника,

Велика народна скупштина бира из своје средине председника и подпредседника, а обична народна скупштина кад се год сазове, бира, такође из своје средине, шест лица, и Књазу их предлаже, а Књаз поставља једног од њих за председника а једног за подпредседника.

Потребан број секретара бирају скупштине из своје средине,

Првој редовној скупштини поднеће се пројект изборног закона скупштинског.

Круг власти народне скупштине.

Члан 54.

Законодавну власт врши народна скупштина са Књазем.

Она не може узимати у свој круг рада друге предмете, осим оних, који су јој уставом опредељени, или оних, које би јој Књаз нарочито предао.

Члан 55.

Никакав закон не може бити без пристајка народне скупштине издат, укинут, измењен или протумачен.

А наредбе за извршење закона, као и наредбе

произичуће из надзорне и управне власти књажеве, издаје извршна власт.

У обнародовању закона мора се казати да је пристанак народне скупштине предходно, а у наредбама за извршење закона мора се именовати закон, на основу кога се наредба издаје.

Члан 56.

Само у случају кад је земаљска безбедност, било споља било изнутра, у великој опасности, а скупштина није сакупљена, Књаз може што је нужно, ма да би за то потребовало садејства скупштинског, сам на предлог министарског савета наредити, што ће силу закона имати, а кад се прва скупштина састане, њој ће се овако вапредно издати закон поднети на одобрење.

Но без одобрења скупштине не може се ни у ком случају данак или општи прирез установити, ни постојећи преиначити.

Члан 57.

Закони и наредбе, које Књаз обнародује, сходно прописима предидућа два члана, имају обвезну силу за све грађане и власти земаљске. А сама скупштина може решавати: је ли при каквом закону, који је надлежно обнародован, и она од своје стране, сходно уставу, садејствовала.

Члан 58.

Предлог, да се какав закон изда или постојећи измени, допуни или протумачи, може Књаз скупштини, а тако исто и скупштина Књазу учинити. Но формални пројекти произлазе само од Књаза.

Члан 59.

Скупштина дужна је, да пре свега узме у саветавање оне предмете, које јој влада поднесе, а нарочито буџет, и ако се захтева, овај ће се у свако време одма предузети. А тако исто влада ће оне предмете, који јој се од скупштине као хитни означе, што пре у расуђење узимати.

Члан 60.

Влада може какав скупштини поднести пројект закона узети натраг за све време док исти не буде у скупштини коначно решен.

Члан 61.

Ако скупштина прима какав пројект, али са допунама и изменама, а влада ове не усвоји, влада може исти пројект или сасвим натраг узети, или га са противним разлозима; а у првобитном стању, или са другим изменама од своје стране истој скупштини вратити.

У сваком случају влада може захтевати подпуно примање или одбачење својих предлога.

Члан 62.

Кад скупштина какав пројект закона сасвим одбаци, влада га може без измене поднети следећој скупштини, а истој може га поднети само са изменама.

Члан 63.

Решени буџет подноси скупштина Књазу.

Ако би скупштина налазила, да би требало неке предложене суме умалити, или их сасвим изоставити, она ће своје мишљење разлозима подкренити, и име-

новати предмете, код којих се, као и начин како се уштеда може учинити без штете за државне потребе.

Члан 64.

Скупштина не може условљавати одобрење буџета предметима, који не би са истим у свези стајали.

Члан 65.

Влада ће свагда основе и предлоге, које би јој скупштина по члану 63. учинила, свестрано испитати и оценити, и у колико је год, без штете за државне потребе, могућно уважити.

Но ако влада те предлоге не узмогне примити, а скупштина, и по датом јој о томе објасњењу, опет не одобри захтеване суме, као, и ако би скупштина, пре него што је буџет решен, распуштена била, онда важи постојећи буџет и за идућу годину, изостављајући из њега оно, што је изреком на извесну потребу опредељено, па је та потреба већ подмирена.

Да постојећи буџет може и за идућу годину важити, издаје Књаз, са против подписом свију мини-стара, наредбу, која се има, с позивом на овај члан устава, обнародовати и међу законе ставити.

Члан 66.

Без пристанка скупштине не може се држава задужити.

Ако би, због какве ванредне и преке потребе земаљске, нужно било, да се држава задужи, а скупштина не би на скупу била, онда ће се она ванредно сазвати.

Но ако се земља налази у таквим околностима,

да није могућно ванредно сазвати скупштину, Књаз може, на предлог министарског савета, а по договору са државним саветом, решити, да се учини зајам, који не сме превазићи суму од две стотине хиљада дуката.

Књаз може, на исти начин, решити, да се, за подмирење какве ванредне и преке државне потребе, учини из државне касе издатак, за који нема законодавно одобреног кредита; но сума овакових издатака за једну годину, не може укупно превазићи тридесет хиљада дуката.

Првој редовној скупштини саопштиће се, у оба напред изложена случаја, шта је учињено, и разложити узроци, са којих је нужно било да се тако поступи.

Члан 67.

Скупштина може да прима писмене жалбе о предметима, које је дотични министар већ решио, но она не може да прима лично жалитеље.

Члан 68.

На свако закључење, које скупштина поднесе Књазу, следоваће књажева одлука, и то, у колико је могућно, још за трајања исте скупштине.

Члан 69.

Министри имају приступа у седнице скупштине; они могу у претресању сваког предмета учествовати; биће саслушани, кад би год захтевали, и имају право да о ствари још једном говоре, пошто се претрес о њој сврши.

Књаз може да одреди и пошље у скупштину и

друга лица, као поверенике, који ће у место министра, или с њима заједно, давати скупштини потребна објасњења, и ови повереници имају тада иста права као и министри.

Но ни министри ни повереници не могу давати гласа.

Члан 70.

Скупштина може и сама да позове ministre или одређене поверенике, да јој даду потребне извештаје и објасњења, и ови ће то свагда дати, ако не би налазили, да би за државне интересе било штете од јавног, пре времена, саопштења.

Члан 71.

Нико и никад не може узети посланика на одговор за глас, који је он дао као члан скупштине.

Но ако би његови изрази садржавали нападање на личност Књаза, књажеску фамилију, намеснике књажеског достојанства, скупштину, или поједине чланове њене, онда председник има право да седницу за тај дан прекине, и у следећој седници предложи, да скупштина реши: да се дотични члан за неко време изкључи из скупштине.

А ако би изрази посланика сачињавали по кривичном законнику какво злочинство, или преступ, дотични члан може и пред редовним судовима бити оптужен, ако скупштина предходно одобри.

Члан 72.

Чланови скупштине, пет дана пре него се отвори скупштина, и за сво време трајања њена, не могу

бити затворени, нити предати суду, осим по прописима следећа два члана.

Члан 73.

Кад се у злочинству или преступу на самом делу ухвате, могу се ставити у притвор, но то се мора одма јавити скупштини, и никакав даљи испит над њима не може се чинити, док скупштина не реши, да има места стављању под суд.

Члан 74.

Докле скупштина траје, њене чланове не може никаква власт ни позвати ни ставити у притвор, докле она не реши, да се може истраживање против њих одпочети, осим случаја, кад се ухвате на самом делу злочинства или преступа.

Сазивање народне скупштине.

Члан 75.

Скупштина се сазива редовно сваке године, а кад би важни хитни послови захтевали, она се може и ванредно сазвати.

Члан 76.

Књаз сазива, отвара, и закључује скупштину; он одређује време у години, кад ће се, и место, где ће се она сазвати.

Он може отворити и закључити скупштину и преко нарочитог за то пуномоћника. А ако је скупштина сазвана у случајима члана 12., онда је отварају они, који су је сазвали.

Члан 77.

Књаз може сазвану скупштину на неко време да

одложи, само ће се при одлагању одредити време, на које се одлаже, и то време може бити најдуже шест месеци.

Члан 78.

Књаз може скупштину и да распусти, на да нареди други избор посланика народних.

Други избор посланика мора бити наређен најдуже у течају четири месеца, а друга скупштина мора бити сазвана најдуже у течају шест месеци, од дана, кад је предходећа распуштена.

Члан 79.

Без књажевог позива, посланици не могу се скупити у седнице скупштинске, нити могу скупљени остати, и што радити, пошто су седнице закључене, одложене, или скупштина распуштена.

Члан 80.

Сваки владин предлог, и у опште сваки предмет, мора се у скупштини, пре него што се узме у саветовање и решавање, испитати у једном или више одбора.

Члан 81.

Овим одборима влада ће свагда дати, на њихово захтевање, потребна објасњења.

Но и одбори морају, пре него што даду своје мишљење скупштини, саслушати владиног повереника о примедбама, које би овај имао да учини, и које ће одборима у њиховој седници разложити, а одбори ће о тим примедбама расудити, и по нахођењу оценити их.

Члан 82.

Скупштина може решавати, кад у седници њеној присуствују најмање три четвртине чланова.

А за пуноважно закључење изискује се, да су за предлог дали глас најмање половина присуствујућих чланова и један више.

Члан 83.

У скупштини може се глас дати само лично и јавно.

Члан 84.

Скупштина стоји у сношају само са министрима.

Члан 85.

Седнице су скупштинске јавне; но могу бити и тајне, на захтевање председника, или министра, или владиног повереника, кад који од њих изјави, да је при саопштењима, која би имао да учини, нужна тајност; или на захтевање три члана, којима би се, пошто се слушаоци удаде, придружила најмање још једна четвртина присуствујућих чланова.

Члан 86.

Нико не може са оружјем доћи у седнице скупштине, ни у ограду њеног здања.

Члан 87.

Чланови скупштине, који не живе стално у месту, где се седнице држе, добијају путни и дневни трошак из државне касе, што ће се одредити особеним законом.

Члан 88.

Ближи прописи о пословном реду скупштине определиће се особеним законом.

ВЕЛИКА НАРОДНА СКУПШТИНА.

Члан 3.

Посланике за велику народну скупштину бира сам народ, у броју четири пута оноликом, колико народ бира за обичну скупштину.

Велика народна скупштина сазива се кад је потребно:

1., да се избере Књаз, кад би владајући преминуо, а не би било престолонаследника по одређенима овога устава, у ком ће случају она и цивил-листу одредити новом Књазу;

2., да се изберу намесници књажеског достојанства, кад се та потреба покаже у смислу устава;

3., да решава мењање устава;

4., да решава питања веће важности о смањивању или размени кога дела државне области; и

5., кад Књаз нађе за потребно да саслуша велику народну скупштину о каквом питању од ванредне важности за земљу.

IV.

ДРЖАВНИ САВЕТ.

Члан 90.

Установљава се државни савет, коме је задатак:

1., да даје влади своје мишљење о предметима, које би му она предложила;

2., да на позив владе израђује и испитује законске и административне пројекте;

3., да разматра и решава жалбе против мини-

старских решења у спорним административним питањима;

4., да решава сукобе између административних власти;

5., да одобрава почасне издатке из општег кредита буџетом одређеног на ванредне потребе, као и почасно употребљавање кредита, одређеног на грађевине, у колико би издатак у поједином случају био већи од суме, са којом министар може сам по закону располагати;

6., да одобрава изузетно ступање у сажитељство србско;

7., да одобрава задуживање државе као и ванредне кредите у случајима, предвиђеним чл. 66. устава;

8., да решава о прирезима за потребе округа, срезова и општина, ако прирези прелазе суму, коју сама управна власт по закону одобрава, а исто тако и о задуживању округа, срезова и општина;

9., да одобрава продају и у опште отуђивање непокретних добара окружних, срезких и општинских;

10., да решава о расходању оних сума, за које би се показало, да се немају одкуд наплатити;

11., да одобрава у ванредним потребама зајмове из државне касе, или изузетне зајмове од управе фондова;

12., да одобрава поравнања, која би се по државне интересе као пробитачна показала;

13., да може од главне контроле захтевати потребне извештаје, и објасњења о државним рачунима; и

14., да решава има ли по закону места заузимању приватних непокретних добара, за опште народну потребу.

Члан 91.

Чланове државног савета поставља Књаз. Они улазе у ред осталих чиновника. Број њихов не може бити мањи од једанаест ни већи од петнаест. Из њихове средине Књаз поставља председника и подпредседника, који врше ову дужност, докле Књаз не нађе за сходно, да их другима замени.

Члан 92.

Члан државног савета не може бити, који није навршио тридесет и пет година живота, и десет година државне службе, и који нема непокретног имања у Србији.

Пословни ред државног савета определиће се особеним законом.

V.

О ДРЖАВНОМ ИМАЊУ, О КЊАЖЕВОМ ИМАЊУ И КЊАЖЕВОЈ ЦИВИЛ-ЛИСТИ.

Члан 93.

Државно имање састављају сва она непокретна и покретна добра, и сва имовна права, која држава, као своја прибавља и притежава.

Законом ће се определити, како ће се то имање моћи отуђивати, или оно и његов приход заложити, или другим теретима оптеретити.

Члан 94.

Државним имањем управља министар финансије.

Члан 95.

Од државног имања различно је књажево приватно имање, којим Књаз може слободно располагати за живота и на случај смрти, по прописима грађанског законика.

Члан 96.

При ступању на престо, Књазу се опредељује из државне касе, годишње једна сума новаца, скупштинном, на све време његове владе, као цивил-листа, која му се месечно исплаћује.

Али трошкови на одржање оних државних добара, која се Књазу на бесплатно слободно уживање уступају, имају се исплаћивати из његове цивил-листе.

Члан 97.

Цивил-листа један пут одређена, не може се повисити без пристанка скупштине, а без пристанка Књаза не може се умалити.

Члан 98.

По смрти Књаза важи њему одређена цивил-листа и за престолонаследника до састанка прве народне скупштине.

VI.

О државној служби.

Члан 99.

На врху државне службе налази се министарски савет, који стоји непосредно под Књазом.

Министарски савет састављају министри, за по-

једине струке управе наменовани, између којих Књаз по свом нахођењу, поставља једног за председника министарског савета.

Министре поставља и одпушта Књаз.

Члан 100.

Министри су одговорни Књазу и народној скупштини за своја званична дела.

И за то сваки акт у државним делима, који Књаз подписује, мора бити против-подписан од дотичног министра.

Члан 101.

Министар може бити оптужен, кад учини издајство према отачаству или владаоцу, кад повреди устав, кад прими мито и кад општећи државу из користољубља.

Члан 102.

Министра може оптужити народна скупштина. Предлог за то, који се чини написмено, мора садржавати тачке оптужења и бити подписан најмање од двадесет посланика.

Члан 103.

Да се у скупштини изрекне, да има места оптужењу, изискује се две трећине гласова.

Члан 104.

Оптуженом министру суди државни суд, кога се састав опредељује законом.

Осуђеног министра не може Књаз помиловати без пристанка народне скупштине.

Ближа наређења о одговорности министарској определиће се законом.

Члан 105.

Сваки чиновник одговара за своја званична дела. Но судија не може се дати суду, док не одобри касациони суд, а кад овај одобри, онда суде редовни судови.

Члан 106.

Државни чиновници полажу Књазу заклетву, да ће му бити верни и послушни, и да ће се устава савесно придржавати.

Војска не полаже заклетву на устав.

Члан 107.

Чиновник, који, због старости или друге телесне или душевне слабости, не може да врши дужности свога звања, има право на пензију.

У осталом, права и дужности чиновника државних опредељују се особеним законом.

VII.

О судовима.

Члан 108.

За изрицање правде постоји више степена судова.

Члан 109.

Правда се изриче у име Књаза. При изрицању правде судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осим закона.

Члан 110.

Никаква државна власт, ни законодавна ни управна, не може вршити судске послове, нити опет судови могу вршити законодавну или управну власт.

Судови не могу управне чиновнике за њихова званична дела узимати на одговор и судити им док надлежна власт не дозволи.

Члан 111.

Нико се не може узети на одговор од другог суда, нити му сме судити други суд, осим онога, који му је законом, као надлежан, опредељен.

Члан 112.

Не могу бити у исто време судије у једном суду сродници по крви у правој усходећој или нисходећој линији, до ког било степена, нити у побочној линији до четвртог, а по тасбини до другог степена закључно.

Члан 113.

Не може бити судија првостепеног суда, који није навршио двадесет и пет година, а виших судова, који није навршио тридесет година живота.

Члан 114.

При изрицању правде у судовима морају бити најмање три судије.

Но законом се може определити, да предмете мање важности, кривичне и грађанске, суди један судија.

Члан 115.

Претрес у судовима бива јавно, осим где закон, због јавног поредка и морала, друкчије наређује; по судије се саветују и дају глас тајно, а пресуда се исказује гласно и јавно.

У пресуди морају се изложити основи суђења и параграфи закона, по којима је пресуђено.

Члан 116.

У свима злочинствима и преступима оптужени има право да узме браниоца пред судом, а у случајима, које закон опредељује, мора му суд браниоца по званичној дужности поставити.

Члан 117.

За разбојништва, опасне крађе и палеvine завешће се постепено поротни судови, што ће се законом уредити.

Члан 118.

У кривичним делима Књаз има право помиловања, и може одсуђену казну кривцу да преобрати у казну другог блажег рода, или да му је смањи, или сасвим опрости.

VIII.

О ЦРКВАМА, ШКОЛАМА И БЛАГОДЕТНИМ ЗАВОДИМА.

Члан 119.

Слободно јавно извршивање верозаконих обреда имају вероисповеди, које су у Србији признате, или које особеним законом буду признате.

Члан 120.

Књаз је заштитник свију вероисповеди, у држави признатих.

Духовна надлежательства свију вероисповеди стоје под надзором министра црквених послова.

А управа унутрашњих вероисповедних послова остаје по дотичним вероисповедним канонима, за православну цркву, архијерејском сабору, а за друге вероисповеди надлежним духовним властима.

Члан 121.

Преписка духовне власти православне цркве са властима или саборима изван земље водиће се са одобрењем министра црквених послова. А преписка свештеника других вероисповеди са властима и саборима изван земље мора се подносити на увиђење и одобрење министру црквених послова.

Никакав акт, који би дошао од духовних власти, или црквених сабора изван земље, не може духовна власт у земљи обнародовати, докле га не одобри министар црквених послова.

Члан 122.

Против злоупотреба духовних власти, буди које од признатих вероисповеди, подноси се жалба министру црквених послова.

Члан 123.

Свештена лица, у смотрењу својих грађанских одношаја и дела, и у смотрењу свог имања, подчињена су општим земаљским законима.

Члан 124.

Све школе и други заводи за образовање стоје под надзором државне власти.

Члан 125.

Приватни заводи за добротворне цели не могу се као државно имање сматрати, нити на што друго употребити, осим на оно, што је опредељено при установи завода.

Само у случају, кад није више могућно, да се

првобитно опредељена целъ завода постигне, може се употребити имање истога, на друге подобне цели, по пристанку оних, који би имали право надзора и управе.

IX.

О ОПШТИНАМА И ПРАВНИМ ЛИЦИМА.

Члан 126.

Никаква нова општина, и у опште никакво правно лице, не може постати без одобрења државне власти. Исто тако не може каква постојећа општина, без одобрења државне власти, свој обим променити, било примањем у себе других општина, било делећи се сама у више општина.

Члан 127.

Општине су самосталне у својој управи, сходно прописима закона.

Члан 128.

Сваки грађанин и свако непокретно добро, мора у јавним одношајима припадати којој општини, и сваки члан општине, и свако непокретно добро, мора сносити општинске терете.

Члан 129.

Општине и у опште правна лица, могу, као и поједина лица, имати свог имања.

Члан 130.

Општинске власти дужне су, поред општинских послова, да врше у својој општини и државне послове, које им закони опредељују.

X.

ОПШТА ОПРЕДЕЉЕЊА.

Члан 131.

Предлог о потреби, да се какве измене или допуне у уставу учине, или да се који пропис истога протумачи, може учинити како Књаз скупштини, тако и ова Књазу.

За закључење овог рода у скупштини изискује се, да су две трећине од присуствујућих чланова за предлог глас дали, као и да две, једно за другим следеће редовне скупштине, о томе учине сагласно закључење.

Пошто је овако поступљено, онда ће се сазвати велика народна скупштина, да коначно реши, хоће ли се и како предложене измене или допуне у уставу учинити, или који пропис истога протумачити. Ово закључење велике народне скупштине важиће кад га Књаз потврди.

ЗАКЉУЧЕЊЕ.

Члан 132.

Овај устав ступа у живот, кад га подпишу намесници књажеског достојанства. Њиме се замењују: закон о наследству књажеско-србског престола од 20. Октобра 1859. године, као и допуна овог закона од 17. Августа 1861. године; — устројење државног савета од 17. Августа 1861. године; и укидају се у опште сва опредељења ма кога рода, која би била противна прописима овог устава.

Остају у важности: закон од 30. Октобра 1856.
године В.М^р 1660., и закон од 4. Новембра 1861.
године В.М^р 2244.

ПРЕЛАЗНО НАРЕЂЕЊЕ.

Члан 133.

Прва редовна скупштина по овом уставу сазваће се у течају идуће 1870. године, а избори посланика народних за ту скупштину учиниће се по досадањем изборном реду, у колико он није укинут прописима овог устава.

Влада књажевска овлашћује се, да, међутим, у договору са државним саветом, изда буџет прихода и расхода државних, и у опште одобрава потребне кредите за 1870. рачунску годину.

33285